

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER YÜKSEK LİSANSI

702380

OTORİTEYE YÖNELİK DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ
(AUTHORITY BEHAVIOUR INVANTORY)
DİLSEL EŞDEĞERLİK ve GÜVENİLİRLİK
ÇALIŞMASI

Danışman
Prof. Dr. Betül AYDIN

102380

Hazırlayan
Hülya YILDIZ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İstanbul - 2000

TEŞEKKÜR

Marmara Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü'nün değerli hocalarının, bana kazandırdıkları bilimsel bakış açısı ve meslek sevgisi her zaman yardımcım olmuştur. Sevgili hocalarıma, ilgi ve desteklerini esirgmeden harcamış oldukları emeklerden dolayı teşekkür ederim.

Psikoloji öğrenimime ilk adımımı attığım günlerde bana her türlü desteği veren ve emin adımlarla ilerlememi olanaklı kılan bilgilerle donatan Prof. Dr. Muhsin Hesapçioğlu, Prof. Dr. Betül Aydın, Prof. Dr. Adnan Kulaksızoğlu , Dr. Canan Savran, Dr. Semai Tuzcuoğlu bana her zaman yol gösterici olmuşlardır.

Tez danışmanım Prof. Dr. Betül Aydın'ın desteği, ilgisi ve teşvik edici tutumu tez çalışmamı olgun bir şekilde gerçekleştirme zemini sağladı.

Dr. Canan Savran'ın istatistik konusundaki katkıları, Dr. Ahmet Şirin'in uyarı ve katkıları çalışmanın tamamlanmasına giden yolu açtı.

Çalışmam süresince, aynı yolda yürümüş olan araştırma görevlileri; Müge Akbağ'ın , Müge Yukay'ın, Murat Çakar'ın ve Bülent Dilmaç'ın gösterdikleri ilgi ve destek beni hep güçlendirmiştir.

Çalışmam süresince, her türlü maddi ve manevi desteği veren ve eleştirileriyle bana yol gösteren eşimin katkıları benim için çok önemliydi.

Her ürün bir imecenin mahsulüdür. Katkısı olan herkese sonsuz teşekkürler...

SUMMARY

In this study "Authority Behaviour Inventory - ABI" which was developed for the student and non-student youth in Australia, was adapted for Turkey.

ABI is a test which measures the behaviours about the authority which is different other attitude tests. It was started to developed in 1982 and finished 1984 by Ken Rigby. ABI is a five point Likert type scale which consists of 24 items.

ABI as a practical scale could be applied and evaluated in a short time period. It gives an opinion the person's behaviour about the authority. The main reason to study on this scale there is any research tool which measures authority behaviour in Turkey.

First of all, the inventory was translated from English original form to Turkish and then recieved academic authority opinion to maintain its' structural validaty. After this process, both Turkish and English form of the scale was tested to a pilot group of 52 people. It was also investigated the relationships between the results of two application. The relationship number was $r = .78$, $p < .01$ Turkish form of scale was named "Otorite Davranış Ölçeği – ODÖ".

At the first application Cronbach alfa validaty number was (N = 112) .69, later at the re-test result was $r = .87$, $p < .01$.

The data gathered from the research results was analysed and interpereted. As a conclusion, there is a great need new researches on this field. Authority concept was found that is highly related with the cultural characteristics.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEŞEKKÜR	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	v
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
Problem	1
Amaç	5
Önem	6
Sayıltılar	8
Sınırlılıklar	8
Tanımlar	8
BÖLÜM II: OTORİTE VE OTORİTER KİŞİLİK	10
Otoritenin Tanımı	18
Otoriter Kişilik ve Otoriteryen Kişilik Özellikleri	26
Otoritenin Fonksiyonları	35
Otoritenin Görünümleri	36
Otoritenin Gerekliliği	38
Otoriteyi Eleştirel Olarak Açıklamaya Çalışan Yaklaşımlar	48
1. Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar	49
2. Sosyo-Ekonomik Yaklaşımlar	52
3. Toplumbilimsel Yaklaşımlar	54
BÖLÜM III: OTORİTE DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ (AUTHORITY BEHAVIOR INVANTORY) NİN TANITIMI VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	57
Otorite Davranış Ölçeği'nin Tanıtımı	57
Otorite Davranış Ölçeği'nin Gelişimi	59
Otorite Davranış Ölçeği İle Yapılmış Çalışmalar	61
Çalışma I	61
Otorite Davranış Ölçeği'nin Güvenirlik Çalışmaları	63

Çalışma II	64
Otorite Davranış Ölçeği'nin Geçerlik Çalışmaları	66
Otorite Davranış Ölçeğine İlişkin Sonuçlar	68
BÖLÜM IV: YÖNTEM	71
Evren ve Örneklem	71
Veriler ve Toplanması	72
Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	73
Dilsel Eşdeğerlilik Çalışması	73
Madde Analizi	76
Güvenirlilik	78
BÖLÜM V: BULGULAR VE YORUM	81
Dilsel Eşdeğerlilik Çalışmasına İlişkin Bulgular	81
Madde Analizine İlişkin Bulgular	83
Madde Toplam İlişkisine Ait Bulgular	83
Madde Ayırdediciliklerine Ait Bulgular	84
Güvenirliğe Ait Bulgular	85
BÖLÜM VI: ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER	87
Özet	87
Sonuç	89
Öneriler	92
KAYNAKLAR	95
EKLER	102

TABLULAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
EK A	
Tablo 1 Dilsel Eşdeğerlik Korelasyon Katsayıları	103
Tablo 2 Dilsel Eşdeğerlik Değişkenine Göre İlişkili Grup t Testi Sonuçları	104
Tablo 3 Devamlılık Korelasyon Katsayıları	105
Tablo 4 Devamlılık Değişkenine Göre İlişkili Grup t Testi Sonuçları	106
Tablo 5. İchtutarlık Değişkeni İçin Madde Analizi Sonuçları	107
Tablo 6 Çeyrekler Değişkenine Göre Ayırtedicilik İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	108
EK B	
Tablo 1: Otorite Davranış Ölçeği İngilizce Formu	109
Tablo 2: Otorite Davranış Ölçeği'nin Orijinal İstatistik Sonuçları	110
EK C	
TABLO 1: Otorite Davranış Ölçeği Türkçe Formu	111

BÖLÜM I

GİRİŞ

Problem

İnsanların, birbirlerine neden benzediği ya da benzemediği? insanların nasıl değiştiği? insanların neden olaylara aynı ya da farklı tepkileri verdikleri? gibi sorular, insanı konu edinen bilimlerin en güç sorunları arasında yer alır.

Verilen en temel cevap;

“..... çünkü insan, toplumsal bir varlıktır.”

Evet, insan toplumsal bir varlıktır. Toplum, tek tek bireylerin biraraya gelmesinden oluşan, ancak bireylerin toplamından farklı bir anlamı ve içeriği ifade eden bir kavramdır. Toplu olarak yaşamının bir ifadesidir toplum.

İnsanlar toplumsaldır çünkü, birlikte yaşamayı, birlikte üretmeyi, kurumsallaşmayı başarmıştır. Farklı dinamiklerin etkin olduğu topluluklar oluşturan insanlar, daha sonra oluşturdukları ve üyesi oldukları topluluğun dinamikleri tarafından biçimlendirilirler, yönlendirilirler/yönetilirler.

Topluluk içinde insanın çevresiyle olan ilk ilişkisi, aile-içi ilişkileridir. Bundan dolayı insanın toplumla ilişkilerinde ailenin önemi yadsınamaz. Toplumun tüm kurumları gibi aile ve sosyal çevrede, tüm toplumsal yapıdan etkilenmektedir.

Bundan dolayı farklı gelişme düzeylerinde olan toplumlarda, farklı aile ve farklı topluluk biçimlerine rastlanmaktadır. Toplumsal kurumlar, her toplumda var olup, her toplum içinde belirli işlevleri yerine getirir. Yani toplumsal kurumlar, sosyal çevre ve bunlara bağlı olarak aile, bütün öteki kurumlar gibi kendisini biçimlendiren toplum için bazı işlevleri yerine getirmektedir.

Kısaca topluluktaki yapılanma dar kapsamlı olarak, kişi ve topluma hizmet; geniş kapsamlı olarak, yaptığı hizmetler yoluyla toplumun tüm yapısını etkileme işlevini gerçekleştirmektedir. Topluluk üyesi olarak insan, "çocukluk döneminde, aile üyeleri ve çevreleri ile olan ilişkilerinin etkileşim süreci içinde toplumsallaşmaktadır." (Gökçe, 1991, s.205). Yani toplumdaki değer ve normların alınıp benimsenmesine, aile içinde başlanmakta ve sosyal çevre (üyesi olduğu topluluk) kuralları çerçevesinde bu süreç tamamlanmaktadır. Topluluk için, aile ve sosyal çevre, "çocuğun kişilik oluşumunda bir takım yetenekler, alışkanlıklar, tutumlar ve tepkiler geliştirerek aile içinde ve dışında oynayacağı rollere de hazırlamaktadır." (Gökçe, 1991, s.205).

"Topluluğun gerek mikro düzeyde, gerekse makro düzeyde yerine getirdiği işlevler ve topluluğun yapısı, hem toplumdan topluma, hem de aynı toplum içinde zaman boyutunda ya da bir zaman kesitinde değişmekte ya da bölgesel ve sınıfsal farklılıklar göstermektedir." Topluluk yapısındaki değişme ya da farklılaşma, topluluğun işlevlerine etki ederek, üyeleri arasındaki (topluluk-içi) ve toplumla (topluluk-dışı) ilişkilerine de etki etmektedir. Yani "farklı yapılar, farklı

işlevleri yerine" (Serim, 1972, s.3) getirdiği için topluluk içi ve dışı ilişkilerini de etkilemektedir.

İnsanlar bütün bu kültürel birikimi ve yapılanmayı, tarihsel süreç içinde edinmiştir. Toplumsal tabakalaşma, hiyerarşik (ast-üst) düzenle vardır ve kendi dinamiğini kendisi yaratır. Bu dinamik **otoritedir**.

Bireyin ait olduğu toplumsal kurumların (aile, devlet, din, eğitim), sürekliliğini ve etkinliğini sağlayan, toplumsal tabakalaşmanın (hiyerarşik düzen dinamiğinin) belirleyicisi "**otoriter yapının niteliği**"dir

Otorite kavramını, anlayabilmek için, tarihsel gelişmeye bir göz atmak gerekmektedir. Eski toplumlarda otorite, bireylerin fizyolojik ve toplumsal tüm gereksinmelerini karşılanması, üretim ve toplumun yeniden üretilmesinde etkilidir. Bu niteliği ile otorite, birey ile toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen, sürdüren ve denetleyen bir yapı olarak işlev görür ve bu rolünden dolayı toplumun temeli ve vazgeçilmez bir unsuru sayılmaktadır.

Eski toplumlarda bütün erkin tek bir kişide toplanması biçiminde olan "otorite" anlayışı yerini; zamanla çeşitli ihtiyaçları karşılamak üzere yavaş yavaş oluşmaya başlayan kurumlara ve örgütlere erkin dağılmasıyla, tek bir belirleyicinin tekelinden çıkan bir otorite anlayışına bırakmıştır. Bir bakıma bütün yönetim erkini tek bir elde toplayan otorite anlayışı, yalnız bugünkü çağdaş

otoriteyi değil, bütün diğer otorite anlayışlarını da doğurmuştur (Meray, 1982, s.150-151). Yani otorite, toplumların ilk gelişme evresinde tek bir kişi ya da güç etrafında biçimlenmiş ve gelişmiştir. Otorite anlayışı, din, devlet, eğitim, ekonomi gibi toplumsal kurumlarda meydana gelen kültürel gelişme ile birlikte daha karmaşık hale gelmiş ve bu gelişme, genel olarak nüfusun, üretimin ve işbölümünün artması ile paralel göstermiştir (Meray, 1982, s.151).

Toplum, toplumsal yapı ve bu yapıyı meydana getiren toplumsal kurumların ve insanlar arası karşılıklı ilişkilerden doğan toplumsal değerlerin, birbirini karşılıklı etkiledikleri bir bütündür. Bu bütün, her zaman aynı olmayan hız ve tempoyla değişmektedir. Toplumsal yapıyı meydana getiren unsurlardan biri değiştii zaman, toplumsal yapının diğer unsurları da değişmektedir (Kıray, 1964, s.6). Otorite anlayışı da hiçbir zaman statik değildir. Zaman boyutu içerisinde sürekli olarak değişmektedir. Toplumsal yapıdaki değişmelere paralel olarak otorite anlayışı ve toplum, birbirlerini engelleyen, çatışan, uyum yapmaya zorlayan karşıt güçler haline gelebilmektedir. Otorite, bireyle toplum arasında bir aracı rolü oynamakla birlikte, birey-otorite ve otorite-toplum ilişkileri her zaman uyumlu ve tutarlı olmamaktadır. Yani otoriteyi sağlayanlar arasında uyum ve denge her zaman söz konusu olmamakta, hatta ayrıcalık ve huzursuzluklar çıkabilmektedir. Toplumsal yapıdaki değişmeler, otoriteyi elinde bulunduranların dış (toplumla) ve iç (yeleri arasındaki) ilişkilerindeki görelî uyum ve dengeyi bozabilmekte, çatışma ortamını doğurabilmektedir. Birey – aile - toplum

ilişkilerindeki uyum ya da çatışma, bireyin ve toplumun koşullarına göre değişmekte, çeşitlilik göstermektedir.

Toplumbilim açısından ele alınan "otorite kavramı, otoritenin etkin olduğu üyelerinin sayısı, kuşaklar arası farklılıklar, topluluk üyeleri arasındaki dağılımı, biçimleri (otorite gücünü kullanan kişi sayısı), ve otorite biçiminin belirleniş, topluluk içi etki alanı, uygulanış biçiminde meydana gelen değişmeler gibi otoritenin bağlı ve bağımlı olduğu tüm ilişkiler sistemini de önemlidir ."

Günümüzde otorite anlayışı, varlığını ve sürekliliğini sağlayabilmek için, düzeninde, ve işlevlerinde değişime giderek toplumsal koşullara uyum sağlamaya çalışmaktadır. Toplumsal yapıdaki değişmeler ve uygulanan politikalar, kimi zaman otorite anlayışını destekler, kimi zaman tehdit eder durumlar yaratmaktadır. Dolayısıyla otorite anlayışı ile ilgili sorunlar, yalnız bireyleri değil; bütün toplumu ilgilendiren sorunlardan biri olarak görülmektedir.

Amaç

Değişik kurumsal otoritelere karşı gösterilen tepkileri ölçen geliştirilmiş testler vardır. Bu testler, genelde tutum ölçeklerinin formunu almıştır. Otorite kabulü değerlendirmesinin alternatif yollarından biri de otorite kabulü kavramını davranışlar yönünden ölçmektir.

Bu anlamda ÷lkemizde geliştirilmiş yada adaptasyonu yapılmış bir Otorite Davranış Ölçeği yoktur. Bu nedenle bu araştırmada, toplumsal modeli yukarıda çıkarılmış olan otorite davranışının bireysel tepki formunu ölçen Authority Behaviour Inventory (ABI)'nin Türkiye koşullarına uygun dilsel eşdeğerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması amaçlanmıştır.

Önem

şu çok açıktır ki; otoriteyi kabul etme eğilimi reddetmekten daha uygulanabilir bir kavramdır. Son çalışmaların pek çoğunda, değişik kurumsal otoritelere gösterilen tepkileri değerlendiren tutum ölçeklerinin anlamlı ve olumlu olduğu gösterilmiştir. Otoriteyi kabul eğilimi sadece insanları genel olarak kabul etmeye yönelmenin bir parçası değildir. Otorite kabulünün değerlendirilmesi için yapılan ölçümler belirgin bir biçimde tutum ölçeklerinin formunu almıştır (Ray, 1975; Rigby, 1982; Rudin, 1961; Stagnar, 1954).

"California F.Scale of Adorno, Frenkel? Brunswik, Levinson ve Saford (1950) ve Dogmatism Scale of Rokeach (1960)" gibi geniş tabanlı kişisel otoriterlik testleri davranışları ölçmekten çok, tutumları ölçmeye eğilimli olarak hazırlanmıştır. Tutumlar ve davranışlar aynı şeyi ifade etmemektedir. Kağıtçıbaşı tutumu şöyle tanımlamaktadır; "tutum bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir." (Kağıtçıbaşı, 1985, s.84) Tutum bu anlamda bir davranış

değil, davranışa hazırlayıcı bir eğilim olup tutum ile davranış arasındaki ilişki kişinin bulunduğu ortamdan, kişinin alışkanlıklarından, beklentilerinden de etkilenmektedir (Kağıtçıbaşı, 1985, s.99). Bu nedenle, tutumlar ile davranışlar arasında tutarsızlıklara rastlanabilmekte, bireyler tutumları ile çelişir bir biçimde davranabilmektedirler. Adorno otoriter kişilik çalışması ile deneklerin tutumlarını ölçmüş ama onların davranışlarını dikkate almamıştır. Bir kişiliğin davranışsal boyutunu gözardı ederek yalnızca o kişiliğin sahip olduğu tutumları kıstas olarak belli bir kişilik yapısı içine yerleştirmek, bu anlamda hatalı sonuçlara yol açabilecek bir tavidir.

Bununla birlikte, davranış ölçeklerinin tutum ölçekleri üzerinde bazı avantajları vardır. Davranış ölçeklerinde, sonuçlar gözlemlenebilir (ve doğruluğu kanıtlanabilir) aksiyon ve olaylardan oluşan raporlardan çıkarılmaktadır. Tutum ölçeklerinde ise cevap verenin konu ile ilgili özel duygularını doğru bir şekilde anlatmasına dayanmaktadır. Bunlar yüksek derecede sezgi gücü gerektirebilir. F ölçeği gibi bazı otoriterlik ölçümlerinde cevapların yorumları ilk başta çok eleştiri alan psikodinamik sanılar üzerine kurulmuştur. Bir dizi belirgin davranışın ortaya çıkma sıklığını basitçe değerlendiren bir davranış ölçeği doğrudan ölçüm tercih edildiği zaman uygun olur.

Otorite kabulünün değerlendirilmesinin alternatif yollarından biri olan Otorite Davranış Ölçeği'nin Türkiye koşullarına uygun Dilsel Eşdeğerlilik ve Güvenirlik çalışmalarının yapılması önemli bulunmaktadır.

Sayıtlar

Authority Behavior Inventory'nin Türkiye koşullarına uygun hale getirilmesi için Türkçe Dilsel Eşdeğerlilik ve Güvenirlik çalışmalarının yapılması amacıyla düzenlenen bu çalışmada, aşağıda belirtilen sayıtlar temel alınmıştır;

1. Authority Behavior Inventory otorite kabulünü değerlendirmede güvenilir bir ölçektir.
2. Authority Behavior Inventory tüm deneklerin samimiyetle cevapladıkları kabul edilecektir.

Sınırlılıklar

1. Bu Araştırma, 1999-2000 yılında, İstanbul İli içinde bulunan farklı yaş ve cinsiyet grupları üzerinde yürütülecektir.
2. Bu çalışmada, öğrenciler araştırma kapsamı içine alınacaktır.
3. Bu araştırmada çıkan değerler, en az .05 düzeyinde anlamlı olarak kabul edilecektir.

Tanımlar

Otorite: Toplumda ya da diğer sosyal sistemlerde kurumsallaşmış ve yasallaşmış güce otorite denir.

Otorite bir bireyin, bir görüş sisteminin veya bir örgütün belirli niteliklerinden, ortaya koyduğu eylemlerden gördüğü hizmetlerden doğan ve herkesçe kabul edilen etkisini belirten bir terimdir (Sezgin Kızılcelik, Yaşar Erdem, 1996, s.410-411).

Otoriter Kişilik: Otoriteye itaat, duygusal arzuların bastırılması, aşırı uyum ve sertlik gibi özelliklerle nitelendirilen bir kişilik tipi (Sezgin Kızılcelik, Yaşar Erdem, 1996, s.410-411).

Rigby otoriter kişiliği "otoriteye boyun eğme, otorite ile özdeşleşme ya da duygusallığın reddedilmesi gibi motifleri içeren birbirleri ile örgütlenmiş inançlardan, değer yargılarından ve eğilimlerden oluşan temel bir kişilik boyutu" (Rigby, 1987, s.825-826) olarak ifade etmiştir.

Ölçek: Nesnelere verilen sayıların anlamlarını ya da nesnelere sayılar vermede ve nesnelere verilen sayıların kullanılmasında uyulması gerekli kurallar ve kısıtlamalara ölçek denir (Tekin, 1993, s.33).

BÖLÜM II

OTORİTE VE OTORİTER KİŞİLİK

İnsan sosyal bir varlık olduğundan, tabiatı gereği yalnız başına rahat bir hayat sürdüremez. Mutlaka diğer insanlara ihtiyacı vardır. İnsanların bir arada uzun süre huzurlu ve güven içinde bir hayat sürdürebilmeleri belli prensipleri kuralları gerektirir. İnsanlar doğumundan ölüme kadar mensubu buldukları toplumun inanç, değer ve duygularının hakim olduğu bir ortamda yetişirler. Onlar önemli ölçüde neyi yapıp, neyi yapmamaları gerektiğini toplumlarda öğrenirler. Onlara kazandırılan değerlerin başında, insanların toplumsal kurallara uymasını öğretmek gelir. Çünkü insanlar bu kurallara uydukları sürece yaşamlarını devam ettirip, ihtiyaçlarını karşılar ve mutlu bir hayat sürdürebilirler. Aksi takdirde söz konusu kurallara uygun hareket etmeyenler otorite ve onun yaptırım gücüyle karşı karşıya kalırlar. Oysa bizler “özel yaşamda olduğu gibi toplumda da istikrar ve düzen duygusunu ararız ve bunları otorite sahibi bir rejimin sağlamasını bekleriz.” (Sennet, 25) Eğer otorite olmasaydı topluma kargaşa ve düzensizlik hakim olurdu. Bu bağlamda “Otorite temel bir gereksinimdir. Çocuklar, kendilerine yol gösterecek ve güven verecek bir otoriteye gerek duyarlar. Yetişkinler açısından, otorite olmak kendilerini bütünleyen temel bir öğedir. Onlar için otoriter, diğerlerine gösterdikleri ilginin bir ifadesidir.” (Sennet, 21) Ebeveynin otoritesine inançtan kaynaklanan güven olmadan bir çocuğun sağlıklı bir gelişim göstermesi düşünülemez. Aynı şekilde yetişkinler de kendi kendilerini yönetmeyi ve denetlemeyi öğreten rehber bir

güce ihtiyaç duyarlar. Söz konusu olan güç 'otorite'dir. Zira "...sadakat, otorite ve kardeşlik bağları olmaksızın, bir bütün olarak hiçbir toplum ve bu toplumun hiçbir kurumu uzun süre işlevselliğini koruyamazdı..."(Sennet, 9).

Bundan dolayıdır ki, çocuklarımıza küçük yaşlarından itibaren itaat etmeyi öğretmek, onlara itaat eğitimi vermek gereklidir. Zira itaat etmesini bilmeyen kimse itaat ettirmesini de bilemez. Ayrıca bu tip insanların yani itaat etmesini ve ettirmesini bilmeyen kişilerin topluma uyum sağlamaları zorlaşacağı gibi, toplum içinde ve özellikle de meslek hayatında başarılı olmaları da güçleşir (Yayla, 1995, s.9).

Otoriteye itaat, herşeyden önce toplumun emir ve isteklerine dayanır. İnsanlar içinde buldukları toplumun kaide, örf ve kanunlarına ya isteyerek ya da zorla itaat ederler. Yani bu itaat bir otoriteye inanma şeklinde olabildiği gibi, korku yoluyla da gerçekleşebilir. Ayrıca itaat bir otoriteye veya kıymet taşıyan bir değere karşı duyulan hislere de dayanabilir. Yine itaat, bir emrin veya kıymetin iyiliğini doğrudan doğruya şahsın anlamasıyla da gerçekleşebilir (Kanad, s.131).

Otorite dıştan bir zorlama ile itaat ettiği gibi, bireyin iç dünyasını etkileyerek de itaati sağlayabilir. Bireyin içinden gelmeyen sadece zora veya kuvvete dayanarak gerçekleştirilen itaatın bir kıymeti yoktur. Çünkü bireyi itaate zorlayan güç veya kuvvet ortadan kalktığında itaat duygusu da yok olur. Bunun

yanında birey bir şeye inanarak itaat eder ve niçin itaat ettiğinin bilincine varırsa itaatın etkisi daha uzun süreli olur (Kanad, s.92-93). Mesela öğretmen tarafından sertlikle ve tehditle sağlanan itaat, öğretmene karşı gizliden nefret, kin ve isyan duyguları uyandırır. Ancak, çocuğun iç dünyasına hitap edebilen hoşgörölü ve kendinden emin olan bir öğretmenin sağladığı itaat ise derin bir güven duygusuna dayanan bilinçli bir görünüm arz eder. Böyle bir itaat ise daha etkili olacak ve öğretmene de sözü dinlenen ve peşinden gidilen bir lider olma vasfı kazandıracaktır. Ancak şu noktayı belirtmekte fayda vardır. “Kendilerine iyi itaat ettirenler en faydalı veya en doğru emirleri verenler değildirler. En hoşgiden emir verenler de değildirler (Paulhan, 1946, s.46). “Otorite, fiziki baskı ile kendisini göstereceği yerde, özellikle nahoş bir emir şeklinde kendisini hissettirdiği zaman, itaatı bir alışkanlık haline getirmemiş bir çocuk tamamen itaatsizlik etmeye yönelecektir” (Sovard, s.86).

Toplumsal yapı en basitinden, karmaşığına kadar her yönüyle sosyal ilişkilerin şekillendirdiği bir bütünü ifade eder. İşbölümüne ve karşılıklı etkileşimlere dayanan bu sosyal bütünde sosyal ilişkiler bir eşitlik içerisinde cereyan etmez. Eğer mutlak karşılık ve eşitlik düzeyinde gerçekleşseydi, sosyal denge kendiliğinden oluşur ve iktidar kendiliğinden gereksizleşirdi (Çam, 1990, s.287).

Toplumsal yapının birinci ögesi eşitsizliktir. Eşitsizlik önderlerle grup üyeleri arasındaki bireysel eşitsizlik şeklinde ortaya çıkabileceği gibi, sınıflar ya

da kastlar arasında toplumsal eşitsizlik biçiminde de ortaya çıkabilir (Duverger, s.122). Her iki durumda da eşitsizliğin en bariz görünümü toplumsal hiyerarşinin ortaya çıkmasıdır (Alkan, 1994, s.4).

Örneğin aile içerisinde daha ilk yaştan, ebeveyn otoritesi derin bir şekilde duyulur ve benimsenir. Amca, büyük baba, büyük anne gibi kişilerde daha az olmakla birlikte, hiç tartışmasız bir otorite sahibidirler (İbid, s.125). Bireysel ilişkilerde gördüğümüz bu ve benzeri eşitsizlik ilişkilerini kurumsallaşmış toplumsal yapılarda da görebiliriz. Okul, devlet daireleri, dernekler vesaire, hepsinde bir etkileşimler dizisi kendini gösterir (Alkan, 1994, s.4-5).

Toplumsal ilişkilerden kaynaklanan eşitsizlik ve eşitlik mücadelesi verme, gerek eşitler arasında, gerekse her bir sosyal birimin içerisinde bir etki mekanizması oluşmasına zemin hazırlar. Etki edenler veya mekanizmayı kullananlar toplumsal bir zorunluluktan doğar ve kökleşirler. Bu zorunluluğun bir çok maddi, psikolojik ve sosyal nedenleri vardır.

Bütün toplu girişimler bir yönetici veya yönetici kuruluş altında gerçekleştirilebilir. Bir ev yapılacaksa, evin planları üzerinde birinin karar vermesi gerekir; demir yolları üzerinde tren işletilecekse, varış kalkış saatlerini gösteren tarife makinistlerin keyfine bırakılamaz, yeni bir yol yapılacaksa yolun nereden geçeceğine birinin karar vermesi şarttır. Eğer bir girişimin başarıya

ulaşması isteniyorsa buyuran bir takım insanlar bulunmalıdır (Russell, 1990, s.17). Bunlar toplumsal ve teknik zorunluluklardan doğan etkenlerdir.

Russell, yönetici bireyin ortaya çıkması konusunda, bir takım psikolojik etkenlerin üzerinde durmaktadır. Üzerinde durduğu ilk etken, iktidar aşkıdır. İktidar aşkı, çeşitli sınırlı biçimler içinde her zaman evrensel, ama saf biçim içinde enderdir. Evinin yönetiminde iktidar sahibi olmaktan zevk duyan bir kadın, başbakanın zevk aldığı siyasal iktidar biçiminden pekala çekinebilir. İnsanlar iktidarı ancak, insanları kendi yetenekleri ile idare edebileceklerine inandıkları sürece isterler, ama kendilerini yeteneksiz gördükleri anda bir önderin ardına takılmayı yeğlerler (Russell, s.18) .

İktidar aşkı veya kumanda etme dürtüsünün karşısındaki kavram boyun eğme dürtüsüdür. Boyun eğme korkuya dayanır. Russell, bir savaş ihtimalinin belirmesi karşısında, toplumun hükümetin etrafında kenetlenmesini bu dürtü ile açıklar (İbid, s.19).

Diğer bir psikolojik etken kendine güven duygusudur. Kendine güven duygusunun eğitim, kumanda etme alışkanlığı gibi destekleyici yan faktörleri vardır (İbid, s.21). Ancak yine de önemli olan bireyin zorlukların üstesinden gelebilme inancını içinde taşıması gerekir. Aksi halde diğer faktörleri bireyin lider olarak ortaya çıkmasında tek başlarına yeterli neden olmayabilir (Alkan, 1994, s.7).

Bir bireyin otoritesini kabul ettirebilmesi kendine güven duygusunun yanında, zoru kaldırabilecek yeteneklere sahip olmasına da ihtiyaç duyar. Bu yetenekler çabuk karar verebilme ve doğru önlemleri almada gösterilecek ustalıktır. Bu iki yetenek otoriteyi bir korsan çetesinin liderliğinden ayırır. Lider otoritesini kökleştirme fırsatını ele geçirir. Başka bir deyişle, takip edenler arasında, onun ardı sıra gitmenin daha hayırlı olacağı duygusunu yerleştirebilir (İbid, s.23) .

Russell bu psikolojik öğelerin sınırının çekingenlik duygusu olduğunu belirtir. Bu duygu aynı zamanda kendi kendini yönetme duygusunu da sınırlar (İbid, s.24). Sorumluluk alışkanlığı bu çeşit çekingenliği azaltır, bundan dolayı sorumluluklar iktidar isteğini artırabilir. Bireylerin iktidar isteği, iktidar aşkı ile çekingenlik duygusunun sınırında şekillenir ve kendini gösterir (Alkan, 1994, s.8).

Teknik zorunluluklar ve psikolojik faktörlerin yanında, yöneten-yönetilen farklılaşmasında bir diğer faktörün de sosyal yapıdan kaynaklandığı üzerinde durulmuştur. Lipson bu faktörleri koruma, düzen ve adalet olarak sınıflandırmaktadır (Alkan, 1994, s.8).

Hayatı ve organları koruma isteği bütün insanların ortak kaygısıdır. Herkes güven içinde olmak ister. Her yerde insanlar maddi varlıklarını zarardan koruyacak bir güvence ararlar. Gerçi maddi varlığa yönelik tehditleri

uzaklaştırma genel bir dürtüdür, ama insanlar bunu savuşturmak için değişik araçlara başvurmuşlardır (Leslie Lipson, 1973, s.67) .

Lipson saldırının genel ve sürekli olması durumunda, bireysel güvenlik duygusunun bir şey ifade etmeyeceğini kolektif bir duygunun gelişmesinin kaçınılmaz olduğunu söyler. Bireyler ancak grup halinde birleşerek güvenliği sağlayabilirler (İbid, s.68). İşte bu süreç içerisinde güvenlikle ilgili teamüller uygulana uygulana bir kurallar bütünü, bir örgüt niteliğine kavuşur. Bireyler gerek kendileri gerekse kolektif çıkarları için, toplumda karşılıklı güvene dayanan asgari bir istikrarın bulunmasını gerekli görmüşlerdir. Emekleri ile biriktirdikleri malları servet saymışlar ve bunları korumak istemişlerdir. Böylelikle hayatı ve organları koruma görevi insanın insanla, insanın eşya ile ilişkilerini de içine alacak genel bir güvenlik çerçevesi biçiminde genişlemiştir. Ortaya çıkan bu kurumsal bütünü en iyi tanımlayacak olan deyim “düzen” deyimidir. Düzen, koruma görevi iyice yerleştikten sonra gelişebilir ve aslında devlet de düzene dayalı bir yaşayış biçimini geliştirmeye çalışır (İbid, s.78). Ancak sadece düzeni yerleştirmek yeterli olmayabilir. İnsanlar adil olduğuna inandıkları bir düzene değer verir ve itaat ederler. Halk kendisine karşı adil davranıldığına inandırılmazsa, o zaman koruma amacıyla kurulmuş sisteme itaat sağlanır ama bağlılık sağlanamaz (İbid, s.79).

Görüldüğü gibi insan topluluklarının kolektif güven ihtiyaçlarının karşılanmasıyla bir düzen oluşmakta, bu düzen kendini hukuki bir zemine

oturtmaya çalışmakta ve toplumsal haklılığa kendini kabul ettirme yönünde bir gelişme göstermektedir (Alkan, 1994, s.9).

Russell, "Bazı insanların karakterleri, onları hep kumanda etmeye, ötekilerin karakterleride boyun eğmeye yöneltir; bu iki uç arasında da, bazı durumlarda kumanda etmek isteyen, bazı durumlarda da öndere uymayı yeğleyen ortalama insanlar yığını bulunur" (Russell, s.17) diyerek, bir yerde bireyin yönetim ve yönetilmeye olan yaklaşımını sınıflandırır .

Adler, bu konuda, boyun eğen ve boyun eğdiren olmak üzere iki tip ayırır. Ona göre boyun eğen insan, başkalarının koyduğu kural ve yasalara göre yaşar, adeta içinden gelen bir zorlamaya uyararak kendine uşakça bir yer arar. Boyun eğdiren tip ise bir yöneticiye gereksinme duyulduğu zaman ortaya çıkar ve devrimlerde baş rolü oynar. Adler her iki tipin en aşırılarını istenmeyen tipler olarak niteler ve bunları yanlış eğitimin bir ürünü sayar (Adler, 1990, s.17).

Diğer taraftan otoriteyle gelen birtakım yaptırımlar da vardır. Otorite altında bulunan kişilerin, bu yaptırımların gereklerini yerine getirmeleri çeşitli nedenlere dayanır. Kişiler bu yaptırımlara, bazen muhtevasının doğruluğuna inandıkları için, bazen de korku veya alışkanlıklarından, özellikle de kendi çıkarları söz konusu olduğundan dolayı uyarlar. Kişilerin davranışları yukarıda sayılan nedenlerden birine, bir kaçına ya da tümüne birden dayanabilir (San, 1976,

s.66). Buradan hareketle otorite, insanların davranış ve hayatlarını düzene koymalarında büyük rol oynamaktadır, denilebilir (Yayla, 1995, s.5-6).

Otoritenin Tanımı

Otorite kavramı kelime olarak, sulta, velayet, amir, hakimiyet, egemenlik, kudret, güç, etkileme, hükümet vb. anlamlar taşır. "Bir kişinin, bir görüşün ya da bir örgütün genellikle boyun eğilen büyük etkisi" (Hançerlioğlu, 1980, s.315).

Yeterliğine herkesi inandırarak bir kimsenin kendine sağladığı itaat ve güven. (Demiray, Alaylıoğlu, 1995, s.498).Türk Dil Kurumu Sözlüğü otorite'yi "yaptırma veya yasak etme hakkı veya gücü, sulta, yetke" (TDK Sözlüğü, 1978, s.418) şeklinde tanımlanan otorite, bu sözlük anlamlarının yanı sıra günümüzde "insanların haklarını hiçe sayma" gibi bir anlamda ama olumsuz bir formda kullanılmaktadır. Otoritenin bu olumsuz anlamı, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcılığının ardından ortaya çıkmış olup özgürlükten yana olmayan tercihler, bireyleri istekleri dışında yönetmeye zorlayan güçler, otorite kavramının bu olumsuz anlamı içine kısırılmıştır (Tormuş, 1992, s.9).

Toplumda ya da diğer sosyal sistemlerde kurumsallaşmış ve yasallaşmış güce otorite denir.

Otorite bir bireyin, bir görüş sisteminin veya bir örgütün belirli niteliklerinden, ortaya koyduğu eylemlerden gördüğü hizmetlerden doğan ve herkesçe kabul edilen etkisini belirten bir terimdir.

Otorite, bir örgütte iki birey arasındaki etkileme ilişkisini gösteren bir terimdir. Barnard'a göre, otorite, biçimsel örgütte bir bildirişme karakteridir; bu bildirişmenin içeriği olan emir "otoriter niteliği" dolayısıyla, bir örgüt üyesi tarafından, hareketleri için yön gösterici olarak kabul edilir. Benzer anlayışta olan Simon da otoriteyi şöyle tanımlamaktadır:

Otorite, bir başkasının eylemlerini yönelten kararlar verme gücü olarak tanımlanabilir... Üst kademedeki bir örgüt üyesi kararları şekillendirip (astlara) iletir, (bunu yaparken de) bu kararların astları tarafından kabul edileceğini bekler. Ast da bu kararları beklemektedir, hareketleri de bu kararlar tarafından belirlenir... Ast, alternatifler arasında bir seçimde bulunmak için gerekli zihni faaliyetini bir süre için durdurur ve seçimini bu emre... dayandırır...(Simon, s.126-127).

Bu tanım, otoritenin, örgütlerdeki kararların verilmesinde yukarıdan aşağıya doğru bir işbölümünü mümkün kıldığını göstermektedir. Bu anlamda otorite, otorite sahibi kişilerin sorumluluğunu belirttiği gibi, karar vermede "hiyerarşik uzmanlığı" ve faaliyetlerin eşgüdümünü sağlamaktadır.

H. Fikret Kanad'a göre her otorite bir kıymeti ifade eder. Bu kıymetin uygulamasını üzerine alan fertler de kıymet taşıyan bir öge sayılırlar. Bunun yanında bir toplumun ve bir devletin kanunları, ahlaki ve adetleri de kıymet taşıyan öğelerdendir. Bu bağlamda Kanad'a göre otorite, kıymet taşıyan

herhangi bir kuvvete boyun eğilmesi şeklinde tanımlanabilir (Kanad, 1948, s.131).

Toplumbilimciler otorite kavramını güç kavramı ile ilişkilendirerek açıklamışlardır. Sözgelimi Weber'e göre güç (Macht), "bir sosyal ilişki içinde bulunan bir aktörün direnişlere rağmen isteklerini gerçekleştirebileceği bir konumda olması" demektir (Schapiro, 1978, s.31). Bu anlamda güçlü olan aynı zamanda da otorite sahibidir. Schapiro'ya göre ise bir otoriteden söz edebilmek için, bu güçle ilişkili olan (ona boyun eğen) bir grup insanın ve gücü icra eden tarafından uygulanan birtakım normların ve kuralların bulunması gerekir (Schapiro, 1978, s.38). Laswell ve Kaplan da otoriteyi Weberian bir şekilde yasal güç olarak tanımlamışlardır (Sartori, 1987, s.186). Daver, otoriteyi yasal iktidar olarak tanımlamış ve "eğer bir kimse bir yerden gelen buyrukları incelemeden doğruluğunu, haklılığını tartışmadan kabul ediyor ve bunlara uyuyorsa bir otorite karşısında bulunuyor" (Daver, 1968, s.117) diyerek otoriteyi güç kavramı ile ilişkilendirmiştir. Sartori de otorite ile yasalılığı birbiriyle çok yakın ilişkili olarak görmüş ve demokrasilerin amacının gücü otoriteye çevirmek olması gerektiğini savunmuştur (Sartori, 1987, s.188).

Pek çok yönetim kitabında güç, kuvvet, otorite ve etkileme bazen de eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.

Burada güç nedir? Bertrand Russell'a göre güç kavramı sosyal bilimlerin temel kavramıdır. Güç, başkalarını etkileyebilme yeteneğidir (Koçel, s.243).

Güvenç'e göre güç, bir kimsenin başkalarını kendi istediği yönde davranmaya sevk edebilme yeteneğidir. Yani güç, daima kişiler arasındaki ilişkileri ifade eder. Kişinin gücü başkaları ile ilişki kurduğu zaman anlaşılır. Eğer kişi başkalarını kendi belirlediği yönde davranmaya sevk edebiliyorsa, o zaman güçlüdür denilebilir. Güç kavramı ile ilişkilerini daha açık bir şekilde anlatabilmek için, güç kavramı ile birlikte gücün alanını, konusunu ve güç kaynaklarını da incelememiz gerekecektir.

Güç alanı kişinin etkileyebildiği kişilerin toplamını belirler, güç konusu ise kişinin başkalarına hangi konularda etkilediğini ifade eder. Güç kaynakları ise kişinin başkalarını etkileyebilmek için hangi kaynaklardan yararlandığını açıklar. Yani (A) güçlüdür demenin bir anlamı yoktur, (A)'nın kimleri (güç alanı), hangi konularda (güç konusu) ve nasıl (güç kaynağı) etkilediğinin de belirtilmesi gerekir. Buradaki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı üzere güç, sosyal ilişkilerle ilgili bir özelliktir. Yani, kişinin şahsına atfedilecek bir özellik değildir. Bir insan başkaları ile ilişki halinde iken güç sahibi olur. Aksi halde güçten söz etmek mümkün değildir.

Etkileme Nedir? Kısaca bakalım. Etkileme kişinin gücünü kullanırken yararlandığı güçtür. Yani, bir kişinin davranışları ile (emir, talimat vermek vb.)

başkalarının davranışlarını değiştirdiği (emir ve talimatlara göre hareket etmeleri) sürecin adıdır. Güç ve etkileme kavramları birbirine çok yakın kavramdır. Başkalarını etkilemek ve yönlendirmek kişinin gücünü arttırdığı gibi, kişinin gücü arttıkça da başkalarını daha kolaylıkla etkileyebilecektir.

Otorite Nedir? Weber'e göre otorite, belirli bir organizasyon mensuplarının istekli ve şartsız olarak üstlerinin talimatına uymalarıdır. Otorite, bir kişinin, bir görüşün ya da bir örgütün genellikle boyun eğilen büyük etkisidir. Siyasal, bilimsel, sanatsal, törebilimsel vb. olabilir. Metafizikte ise kendine inandırma gücü olarak belirtilir.

Weber'e göre, güç erk, iktidar, otorite sözcüğü bir toplumsal ilişkide bireyin kendi iradesini direnmelere karşı bile üstün kılması şansı anlamına gelir. Bu şansın dayanağı, temeli önemli değildir. Otorite (egemenlik) bir emre itaat etmeye hazır belirlenebilen kişiler bulma şansı demektir. Weber, sosyolojik olarak şekilsiz saydığı erk kavramını, sosyolojik bir kavram olarak nitelediği egemenlik kavramından ayırmaktadır. Otorite olgusunun varlığı emir veren birey ile bu emirlere uymaya hazır başka kişiler olmak üzere iki kişinin bulunmasına bağlıdır. Yani başkalarına emir veren bir bireyin varlığı yeterli olup, ne yönetsel bir örgütün, ne de bir topluluğun bulunması zorunludur. Burada örnek verecek olursak, bir aile içinde baba egemenliğini herhangi bir yönetsel örgüt olmaksızın kullanmaktadır. Demek ki erk olgusunda emretme zorunlu olarak meşru olmadığı gibi, itaat etme de bir görev değildir. Oysa ki otorite olgusunda itaat

etmenin dayanağı bir temel vardır. Bu temeli bireylerin kendilerine verilen emirlere çeşitli güdülere dayanarak uymaları, bu emirleri kabul etmeleridir. Weber'e göre her gerçek otorite ilişkisi asgari bir itaat etme iradesi içerir, taşır. Fakat bir hukuk kuralınca güvence altına alınmış hak olarak öne sürülebilen her istek egemenlik olarak nitelendirilemez. İşte Weber'in oluşturduğu egemenlik biçimleri bu itaatın güdülerine dayanmaktadır. Bu güdülerin niteliği de otorite tiplerini belirler. Max Weber'e göre, hiçbir otorite tipinin sürekliliğini yalnızca maddesel, yalnızca duygusal ya da yalnızca ussal güdülere dayanmakla yetinmediğini tecrübeler göstermiştir. Aksine tüm egemenlik biçimleri üyelerinde kendilerinin meşruluğuna dair bir inanç uyandırmaya ve bu inancı sürdürmeye çabalar. Egemenlik biçimlerini belirleyen etmen meşruluğa inanç türleridir. Kişilerin bu düzene meşru bir geçerlilik tanımalarının temelleri ise şunlardır; Gelenek, duygusal nitelikte bir inanç, değere ilişkin ussal bir inanç ve nihayet yasallığına inanılan yazılı (pozitif) bir metindir. Bu temeller üzerinde kurulan egemenlik meşru olduğunu göstermek ve bunun sürekliliğini sağlamak ister. Böylece otorite geçici bir üstünlükten sıyrılıp sürekli ve yerleşmiş bir düzen haline gelmektedir.

H. Fayol ise otoriteyi emir verme ve itaat bekleme hakkı olarak tanımlamıştır (Koçel, s.245).

Otorite herkesçe kabul edilen bu etkisini ya belli niteliklere sahip olmaktan ya da belli bir görevde bulunmaktan alır (Hançerlioğlu, s.315). Otoriteyi, elinde

bulunduran kimse, yasaya uygun olarak itaat bekleme hakkına sahip bulunurken, itaat etmek durumunda olan kimse de alınan kararlara uymak zorundadır. Demokratik hukuk devleti modellerinde tek otorite devlettir.

C.Barnard'a göre otorite ise, bir kimsenin otoriteye sahip olması, üst kademelerin o kimseye belirli hakları vermesi ile değil, fakat o kişinin astlarının, verilen emirlere uyup uymamaları ile belirlenir (Koçel, s.245).

Bu açıklamalara göre otorite kişiye örgüt tarafından verilen karar verme ve başkalarının davranışlarını belirleme hakkı diyebiliriz. Tabi ki bu hak o kişiye o mevkii işgal ettiği için yasalarca verilmiştir. Yani hak, mevkie bağlıdır. Mevkii kim doldurursa bu hakkı da dolduran kişi kullanacaktır.

Herşeyden önce şu belirtilmelidir ki, otorite'nin üzerinde anlaşılmış tek bir tanımı bulunmamaktadır. Yönetimbilimciler onu "emir verme ve itaat ettirme gücü" ya da "normlarla bağlanmış bir iktidar sistemi" olarak tanımlamışlardır (Fişek, 1975, s.69). Bu değerlendirmelerin ışığı altında otorite'yi çok kabaca da olsa, güvene, benimsemeye dayalı ve yaptırımlarla desteklenmiş bir tür güç olarak tanımlayabiliriz (Tormuş, 1992, s.10).

Otoritenin değişik açılardan tanımlarını belirttikten sonra otorite konusunda dikkat edilmesi gereken önemli bir noktada da, otorite ile ilgili kavramların birbirine karıştırılmasıdır. Özellikle otorite söz konusu olunca şu iki kavram

birbirine karıştırılmaktadır: Otorite sahibi olmak ve otoritarizm uygulamak; oysa bunlar birbirinden farklı kavramlardır. Şöyle ki; otorite sahibi olan kişi, belli hak ve sorumlulukları olan ve birtakım niteliklerle donanan sosyal bir role sahiptir. Otoritesini başkalarının duygu, düşünce ve yaşama biçimlerini hiçe sayarak uygulamaz. Karşısındaki kişiye güven veren ve tanımaya çalışan bir görünüm arz eder. Otoritarist ise bunların aksine zayıftır, otoritesini yitirme korkusuyla başkalarını hiçe sayarak güçlü görünmeye çalışır. Onun söylediği her şey yasa gücündedir, şartlar ne olursa olsun kabul edilmelidir (Yayla, 1995, s.3-4).

Terminolojik açıdan otorite kavramının irdelenmesinde karşımıza çıkan ve yanlış bir anlamayı önlemek için açıklanması gereken iki sözcük daha vardır ki, bunlar da İngilizce'deki authoritarian ve authoritative sözcükleridir. Çiğdem Kağıtçıbaşı haklı olarak bu iki sözcük arasında bir ayrımın yapılmasının gereğine işaret etmiştir (Kağıtçıbaşı, 1972, s.8). Her iki sözcük de arka planlarında kişiliğe ilişkin değerlendirmeler taşımaktadır. Bu açıdan authoritative, yalnızca bir kişiye tanınan bir yetkinin katı bir tavır ile uygulanmasını ya da kullanılmasını ifade eder. Bu anlamda authoritative, authoritarian kadar kişilik içinde kemikleşmiş bir özellik olmayıp, geçici olabilen bir tavrı anlatmaktadır. Authoritarian adlandırması ise bir dünya görüşünü, özgün bir kişilik yapısını beraberinde getirmektedir.

Otoriter Kişilik Ve Otoriteryen Kişilik Özellikleri

Otoriter kişilik, Türk Dil Kurumu'nun Ruhbilim Terimleri Sözlüğü'nde şöyle tanımlanmıştır: "Hiçbir koşula bağlı olmadan başkalarının kendine boyun eğmesini ve bağımlılığını isteyen kişi" (Enç, 1974)

L.S.Wrightsman ve K.Deaux ise otoriter kişiliği "otoriteye boyun eğme, otorite ile özdeşleşme ya da duygusallığın reddedilmesi gibi motifleri içeren birbirleri ile örgütlenmiş inançlardan, değer yargılarından ve eğilimlerden oluşan temel bir kişilik boyutu" (Rigby, 1987, s.825-826) olarak ifade etmişlerdir. Otoriteye itaat, duygusal arzuların bastırılması, aşırı uyum ve sertlik gibi özelliklerle nitelendirilen bir kişilik tipi.

Otoriter kişilik temelde sosyal hiyerarşilerde güvenlik arayan endişeli bir kişiliktir ve bu kişilikte kendi grubuyla özdeşleşme, özellikle en yüksek değerlerin kendi grubuna ait olduğuna ilişkin etnosantrik bir inanç vardır. Daha çok T. W. Adorno'nun çalışmalarıyla ön plana çıkan otoriter kişilik terimi özellikle önyargı incelemelerinde kullanılmaktadır ve bu kişilik tipinin kendi grubunun dışındakilere karşı yüksek oranda bir önyargıya sahip olduğunu araştırmalar ortaya koymuştur. Otoriter kişilik bir soyutlama veya ideal (düşünsel) tiptir. Mevcut kişilikler bu tipin az veya çok derecede çeşitli öğelerinin konbinezonlarına sahiptir (Sezgin Kızılcelik, Yaşar Erdem, 1996, s.410-411).

Akboy, otoriteryen kişilik özelliklerini şöyle tanımlamaktadır; otoriteryenizm temel bir kişilik tarzıdır; başka bir deyişle organize inançlar ve değerler topluluğudur.

Otoriteryen kişilik psikoanalitik görüşe göre superego, ego, id sistemleri açısından katı superego, güçsüz ego ve güçlü primitif id' den bir örüntü niteliğindedir. Üç sistemin örüntüsünü tek bir isim altında otoriteryen kişilik özellikleri içinde ele almak uygun olacaktır.

Otoriteryen kişi gelenekseldir yani toplumda ait olduğu sınıfın değerlerine aşırı bağlıdır. Bu değerlere uymayıp karşı gelenleri reddetme ve ölçüsüz derecede şiddetli cezalar verme eğilimindedir. Otoriteryen kişinin bu özelliğine otoriteryen agresyon adı verilmektedir. Otoriteryen kişide görülen bir diğer özellik de kişinin kendisinden daha güçlü bir otorite figürünün kararlarına en ufak bir eleştiri getirmeden boyun eğmesi ve boyun eğmeye aşırı gereksinim duymasıdır. Otoriteryen boyun eğicilik adı verilen bu özellik ve geleneksellikle otoriteryen agresyon özellikleri otoriteryen kişinin superego fonksiyonmanını ortaya koymakta ve superegonun katı taleplerini göstermektedir.

Otoriteryen kişinin egosunun güçsüzlüğü, kişinin emosyonları inkarında, batıl itikatında ve tek boyutlu düşünüp farklı alternatifler getirememesinde, bir başka deyişle rijidite özelliklerinde kendini belli eder. Emosyonları inkar eden otoriteryen kişi içgörü sahibi değildir ve kendini farketmediği anda uyumu

bozulabilir. Emosyonların inkarı, defans mekanizmalarının represyon ve inkarı kapsayan erken bir dönemini göstermektedir.

Stereotipik tarzda yani rijid ve aşırı basit kategoriler dahilinde düşünebilen otoriteryen kişi özellikle psikolojik ve sosyal konularda farklı alternatifler getiremez. Ak ve karanın dışında grilerin de bulunabileceğini düşünemez ve kabul etmez. Stereotipi ve batıl itikat özellikleri egonun sorumluluğunu dış dünyaya kaydırarak davranışları kontrol etme çabalarını terkettiğini göstermektedir. Otoriteryen kişinin sahip olduğu bir başka özellik de projektivitedir. Projektivite kişiyi anksiyeteden iki şekilde korumaktadır (Geçtan, 1988, s.48): 1. Projektivite sayesinde kişi kendi eksiklerinin ve yanlışlıklarının sorumluluğunu ya da suçunu başkalarına yükleyebilmekte, 2. Projektivite sayesinde birey, suçluluk duygularını uyandıracak nitelikteki içgüdüsel dürtülerini, düşüncelerini ve isteklerini diğer insanlara mal edebilmektedir. Bu özelliği gösteren otoriteryen kişi dünyada tehlikeli ve vahşi olayların hüküm sürdüğüne inanma eğiliminde olup bilinçli egosu tarafından kabul görmeyen impulslarını azınlık gruplarına ve kendisinin kolaylıkla başedip yenebileceği objelere yansıtmaktadır. Otoriteryen kişide görülen bir başka özellik güçlülük ve katı olmadır. Güçlü olmaya ve güçlü olana boyun eğmeye aşırı gereksinimi olan otoriteryen kişinin bu özelliğinin temelinde kendi kişisel zayıflığının inkarı yatmaktadır.

Otoriteryen kişinin id sistemi incelendiği zaman güçlü ve ortada olan id'in kendini yıkıcılık, alaycılık ve cinselliğe aşırı ilgi özelliklerinde gösterdiği görülmektedir. Otoriteryen kişi cinselliğe aşırı ilgi göstermekte olup toplumun cinsel normlarından sapma gösteren kişilere (eşcinseller vb.) aşırı katı cezalar verme eğilimindedir.

Otoriteryen kişilik üzerine yapılan ve 1940'larda başlayan çalışmalarda, Kaliforniya Üniversitesi psikologlarından Nevitt Sanford, Daniel Levinson ve arkadaşlarından oluşan grup 1950'li yıllarda Kaliforniya F Skalasını yapılandırmış ve otoriteryen kişilik özelliklerini saptamışlardır. Elli iki maddeden meydana gelen Kaliforniya F Skalası yukarıda açıklaması yapılan otoriteryen kişilik özelliklerini saptamakta ve kişinin otoriteryenizm derecesini vermektedir. Uluslar arası çalışmalarda kullanılan Kaliforniya F Skalasında bulunan elli iki maddeden en az on beşi ile otoriteryen özellikleri belirlemek mümkün olmaktadır. Adorno ve arkadaşları, Kaliforniya F Skalasıyla yaptıkları bazı araştırmalarda otoriteryen kişiliğin bilişsel fonksiyonman, dogmatizm, anksiyete ve psikopatoloji özelliklerini incelemiş olup otoriteryen kişilerin bilişsel olarak net olmayan durumlarda huzursuzluk duyduklarını ve düşünsel olarak rijid olduklarını ortaya koymuşlardır. Yine bu araştırmaların sonuçlarına göre, otoriteryen kişiliği tanımlamanın en iyi yolunun kognitif fonksiyonmandaki dar görüşlülük olduğu ifade edilmektedir. Gerçek anlamda otoriteryen kişi yeni kognitif materyalle başedebilme yeteneğinden yoksundur. Yeni durumlarla karşılaştığı zaman daha önce sahip olduğu kavramları değiştirmeye dirençli

olup hızlı bir kapanma gösterir. Kendi inanç sistemine destek olması için dış otoriteye çok fazla gereksinim duyar ve dıştan gelen uyarılara çok bağımlıdır. Özel inançlar ve davranışlar zamanla değişebilir, fakat kognitif tarz kalıcıdır, değişmez. Dogmatizm ve anksiyete, araştırılan özellikler içinde yer almaktadır. Dogmatizm, bir inançlar sistemine bağlı olmaktır ve otoriteriyenizmin alternatif bir formülasyonudur. Dogmatizm Skalası incelendiği zaman dogmatizmin anksiyeteye yakından ilişkili olduğu görülmüş ve bu skalada yüksek puan alanların daha anksiyöz ve huzursuz oldukları belirlenmiştir. Rokeach (1960), dogmatizm ve anksiyetenin tek bir psikolojik faktörün parçası olduklarını iddia etmiştir. Teorik olarak; otoriteriyenizmin anksiyeteye karşı bir tepki olduğu ve kişiyi tehdit eden psikolojik eğilimlerle başa çıkabilmek için bir yol olduğu ifade edilmiştir. Buna göre, otoriteriyenizm anksiyeteye başa çıkmada sistematik ve yaygın bir model oluşturur. Otoriteriyen kişinin kendisini anksiyeteden korumak için otoriteye dayandığı ve kendisinin sahip olduğu değerlerle uyumsuz değerleri kategorik olarak ve kesin bir tarzda reddettiği belirlenmiştir.

Otoriteriyen kişide araştırılan bir diğer özellik de psikopatolojidir. Bu özelliğin araştırıldığı çalışmalarda aşağıdaki sonuçlara varılmıştır: Freedman ve arkadaşlarına göre Kaliforniya F Skalasında düşük otoriteriyenizm puanı alan kişiler hostiliteleriyle başa çıkabilmede cezalandırıcı olmayan yöntemleri kullanmakta olup, aşırı kontrollü davranmakta ve defans mekanizması olarak represyonu kullanmaktadır. Bu sonuçlar, MMPI'nin klinik skalalarıyla Kaliforniya F Skalası arasındaki korelasyona bakılarak bulunmuştur. Kogan (1956),

Kaliforniya F Skalasını kullanarak yaptığı araştırmada, otoriteriyenizm puanı yüksek olanların özellikle cinsel ve agresif doğalı kelimelerde daha fazla represyon gösterdiklerini belirlemiştir. Genel olarak otoriteriyenizm bozuk bir uyum olarak kabul edilirse de bu varsayımı doğrulamak için daha yoğun araştırmalar yapılması gerekmektedir.

Otoriteriyen kişilerin araştırılan bir diğer yönü de ilgi alanları olmuştur ve ilgilerini politika, din gibi alanlara kanalize ettikleri görülmüştür. Otoriteriyen kişi, politikada tutucu ideolojiyi benimseyip, kurumlaşmış dini otoriteye girebilir ve kendi inancını paylaşmayanları şiddetle reddedebilir. Toplumda kendi milliyetinden olmayan azınlık gruplarına karşı ön yargılı ve kötü davranabilir. Bu davranış, özellikle kendisine zarar gelmeyeceğinden emin olduğu, kendisinden daha aşağı konumdakiler için geçerlidir. Kendisinden üstün olarak kabul ettiği otorite figürüne aşırı boyun eğici davranan otoriteriyen kişinin bu davranışlarının altında kendine güvensizliği yatmaktadır. Rol anlayışları ve rol performansları da darlaşmış olan otoriteriyen kişilerde stres durumlarında yukarıda sözü edilen özellikler iyice açığa çıkabilir.

Otoriteriyen eğilimlerin gelişmesinde fakirleşmiş ve darlaşmış sosyal ortamın rol oynadığı görülmektedir. Kişinin sosyal yaşantısının kısıtlanması ve otoriteriyen inanç ve yapıyı taşıyan normlara maruz bırakılması otoriteriyen eğilimlerin gelişmesine neden olmaktadır. Lipset'e göre düşük sosyoekonomik statü yukarıda sözü edilen nedenler arasında yer almaktadır. Özellikle hapisane

ve kışla yaşantısı kişide otoriteryen eğilimlerin oluşmasına katkıda bulunabilir. Bu durumlarda gelişen otoriteryen eğilimler durumsal yani geçici olabilir (Akboy, 1986, s.5-10).

Otoriter kişilerde var olan bir diğer özellik de, bu kişilerin duygu ve düşüncelerini ifade etmede çok zorlandıkları, kişisel olaylarını herkesten büyük bir özenle sakladıkları ve nedensiz bir utanç duygusu duyduklarıdır.

Bu tavırlarının yanı sıra, entellektüalizme karşı olan tavırları ile de dikkat çeken söz konusu kişiler, bilgi için harcanan emeği değersiz görmektedirler.

Yıkıcılık eğilimlerini araştıran yazarlar, otoriter kişilerde genelleştirilmiş bir düşmanlık duygusunun ve insanları aşağılama eğiliminin bulunduğunu gözlemlemişlerdir (Alkan, 1983, s.113). Bu kişiler yoğun bir şekilde şiddete başvurma eğilimi göstermektedirler. Bu kişiler savaş ve çatışmayı kaçınılmaz ve hatta doğal olarak görmektedirler. Onlara göre böyle düşünmek aynı zamanda erkek olmanın da doğal bir sonucudur. Yine bu aşırı derecede ulusçu eğilimler de sergilemişlerdir. Sözcüleri, Almanlar'ı ve Japonlar'ı yalnızca yenilgiye uğratmanın yetmeyeceğini, onların büyük çoğunluğunun yok edilmesi gerektiğini de savunan bu kişilerin bu saldırganlıklarına sürekli bir tedirginlik duygusu da eşlik etmektedir. Ama onlar bu tedirginliklerini "her an bir savaş ya da bir çatışma çıkabileceği" kaygısına dayandırarak akılcılaştırmaktadırlar. Göze çarpan bir başka özellik de bu kişilerde gelişmemiş bir cinsel bakış

açısının bulunduğudır. Kadınları cinsel bir meta gibi gören bu kişiler, bununla ilişkili olarak 'erkeklığe' ve 'erkekçe olmaya' aşırı bir önem vermektedirler.

Yapılan araştırmalarda otoriter kişiliğin temellerinin çocukluk çağında yattığı inancı ile özellikle çocukluk döneminin aile ortamı üzerinde durulmuştur. Otoriter kişilik çalışmasının sonuçları, otoriteriyenlik ve onun birey psikolojisindeki yansıması olan otoriter kişilik üzerinde önemli sosyo-psikolojik bulgular sağlamıştır (Tormuş, 1992, s.107).

Adorno ve arkadaşları bu verilerden yola çıkarak otoriter kişiliği şu şekilde tanımlamışlardır:

"Otoriteriyenler katıdır demek yerine şöyle demeliyiz: Kesin olan ve bildikleri şeylere dört elle sarılırlar, ayrıntılara önem verirler ve onların körükörüne etkisindedirler; tutum ya da vaziyet alışkanlıklarını değiştirmekte, güçlük çekerler; problemlere mutlak çözümler arama eğilimindedirler; hareketlerinin çoğu serbest ve içten geldiği gibi olmayıp kendilerini savunma gereğinden doğan duyguları ve düşünceleri büyük ölçüde kanalize olmuştur, öyle ki, bu durum onları yeni girişimlere girişmekten özellikle alıkoyar." (Kağıtçıbaşı, 1972, s.12)

Theodor W. Adorno ve arkadaşlarının 1950 yılında yayınlanan bu çalışmalarında otoriter kişiliğin yalnızca basit bir kişilik özelliği olmadığı, bunun çok ötesinde bir kişilik yapısı olduğu düşüncesine ampirik veriler sağlanmıştır. Ayrıca yazarlar, ölçek sonuçlarından yola çıkarak otoriter kişiliğin bir kişilik ayrımı olarak kabul edilebileceğini de göstermişlerdir. Bu noktada yazarlar,

otoriter kişiliği ruhsal açıdan da rahatsız (sendrom) bir kişilik olarak nitelmişlerdir (Tormuş, 1992, s.127).

“Bir insanın siyasal, ekonomik ve toplumsal inançları, kanaatleri çoğunlukla düşünsel ve ruhsal olarak birbirine bağlı, geniş ve uyumlu bir yapı tarafından belirlenir olup bu yapı, o insanın kişiliğindeki derin eğilimlerin bir dışavurumudur” (Adorno, 1950, s.1) varsayımından yola çıkan yazarların elde ettikleri sonuçlar göstermektedir ki, otoriter kişilikteki eğilimler birbirleri ile oldukça uyumlu ve bağlantılı bir yapı içinde yer almaktadır.

Reich otoriter kişinin “tutuculuk” “özgürlükten korkma” gibi özellikler gösterdiğini, ayrıca, “cinsel arzularını bilinç altına itmesi”nin onun en önemli özelliği olduğunu söyler. Cinsel isteklere ket vurulması, bireyde Reich’a göre, yoğun bir doyumsuzluk duygusuna neden olmaktadır. Bir kişilik bunalımına dönüşen bu doyumsuzluk esas olarak otoriter kişilikte kendini dışavurur. Otoriter kişilik siyasetten uzak, ama bu apolitikliğine karşın buyurgan bir düzeni de bilinçsizce destekleyen bir kişiliktir. Böylesi bir kişilik, doyumsuzluğunu güçlü olma arzusuyla gidermeye çalışır, bu nedenle gücü ve şiddeti her fırsatta över, yüceltir (Reich, 1979, s.151).

Reich otoriter kişiyi “gerici olarak da niteler. “Gerici” cinsel zevki istediği halde ondan çekinir. Bu çekinmeden dolayı cinsel zevki mahkum eder, horgörür ve aşağılar. Ahlakçı ketvurmalara başvurarak çileci bir ahlak anlayışını

benimseyen “gerici”, bu ahlak anlayışını siyasal dizgeye de yansıtır. Gerici kitlelerin siyasal dizgeye yansıttıkları bu yoğun doyumsuzluk duygusu, siyasal dizge tarafından çoğunlukla kullanılmıştır. Siyasal dizge bu tür bir doyumsuzluğu kullanarak, bu kişileri hepten kendine bağımlı bir hale sokmuştur. Artık kendi ayakları üzerinde duramayan ve cinsel etkinliğini gerektiği gibi kullanamayan birey, “kendi yaptığı edimlerin ve verdiği kararların sorumluluğunu” da üstlenmek istemeyecektir (Reich, 1979, s.79). Bu nedenle yönetilmek ister.

“Ortaya çıkışında siyasal, toplumsal ve ekonomik koşullardan kaynaklanan nedenler bulunan otoriterlik, aynı zamanda birey ve kitle psikolojisinden kaynaklanan nedenlere de dayanmakta olup otoriterlik, birey düzeyinde kendini otoriter kişilik olarak ayırt edilecek özgün bir ruhsal yapı olarak gösterir” (Tormuş, 1992, s.225).

Otoritenin Fonksiyonları

Kişiye ayrıcalıklı bir güç kazandırmak diğer insanların tavır ve davranışlarını belirli kurallar çerçevesinde kontrol etme ve yol göstermek otoritenin önde gelen fonksiyonlarından. Yani kişi neyi, nerede, niçin, nasıl yapması veya yapmaması gerektiğini otoritenin rehberliği doğrultusunda öğrenir (Sennet, s.23).

Otoritenin diğer bir fonksiyonu ise kişiyi çeşitli yönlerden geliştirmesidir. Otorite sayesinde kişinin kendisine olan güveni artar, disiplinli davranmaya zen gösterir, sonucu müspet veya menfi olan olayları mukayese edebilme yeteneğini kazanır ve zamanla bu yeteneği gelişir (Sennet, s.24).

Otoritenin fonksiyonları konusunda üzerinde durulması gereken önemli bir husus da, otoritenin temel dayanakları olan sevgi, saygı, itaat, korku –ki klasik otorite anlayışının esas temelini korku oluşturmaktadır- gibi unsurların kişinin ileriki yaşamı için önemli sonuçlar sergilemesidir (Binat, s.87) Şöyle ki; kişinin kendine güvenmesi, hayatta da başarılı olması için önemli bir etmendir. Zira insanoğlu doğumundan ölümüne kadar sevmeye ve sevilmeye muhtaçtır. İnsan ruhunun yücelmesi, uygarlığa kavuşması ve tüm kötülüklerden arınması insanların birbirini sevmesi ve saymasına bağlıdır. Saygıda, sevgi vardır, büyüklere güven vardır. Tüm bu duyguların insanlara kazandırılmasında, yaşatılmasında otorite büyük rol oynar (Yayla, 1995, s.5).

Otoritenin Görünümleri

Öncelikle, otoritenin otorite görünümleri arasında, taraftarlardan her birinin kendi rızasıyla bağlandığı ve en rasyoneli olan, sözleşmenin otoritesini ele alalım. Bu otorite görünümü, ortada var olan bir sözleşmeyi ve bu sözleşme kurallarını, onu kabul edenler üzerindeki etkisini ifade eder (O. Reboul, 1991, s.75). Kamu otoritesini oluşturan ve yaptırım gücü olan yasa otoritesi keyfiliği

azalttığı oranda değerlidir. Yasa haksız ya da çok sert olsa bile, otoritelerin basit 'zevki' olabilecek tam keyfiliği, tanım gereği sınırlar (Mendel, s.20).

İkinci olarak "uzmanın yetkisi tanındığı ve konuda 'otorite olduğu' için, anlaşılmasa bile görüşleri izlenen kişinin otoritesidir". Bugün bir kimsenin otorite olabilmesi için bulunmuş olduğu konumda kendisini ispatlaması gerekir. Mesela bir bilim adamı eserlerine göre veya kanıtlamalarına göre yargılandıktan sonra otorite olarak kabul edilir. Otorite olan kimse "Kendini hükümlerle veya emirlerle değil; fakat görüşlerle, raporlarla, her zaman öğütlerle ifade eder." (Reboul, s.75). Otorite konumunda olan bir tarihçi bir bilgin olabileceği gibi bir eser de olabilmektedir.

"Üçüncüsü ve daha az rasyonel olanı ise, sporda ve aynı zamanda hukukta bulunan hakemin otoritesidir."(Reboul, s.75). Burada taraflar arasında kabul edilen veya atanan hakemin, taraflar arası anlaşmazlığı çözmek için verdiği karar söz konusudur. Verilen kararların doğrulanması her zaman için gerekmez. Önemli olan anlaşmazlığın çözüme ulaşmasıdır. Hakemden istenilen tek şey, taraf tutmadan objektif davranmasıdır (Yayla, 1995, s.6).

Dördüncüsü ise modelin otoritesidir. Burada model tarihsel bir kişilik, bir artist, bir sporcu veya şarkıcı vs. olabilir. Bu otorite görünümünün temelini modelin prestiji ve uyandırdığı hayranlık oluşturur (Reboul, s.75).

Otoritenin beşinci görünümü ise Liderin otoritesidir. Liderin otoritesi de prestij esasına dayanır. Ancak burada önemli olan liderin prestijinin taklit edilmesi değil, onun takip edilmesidir. Liderin otoritesini kısaca şu şekilde ifade edilebilir: "Saygınlık üstünlüğü ya da zorlamasız, saygılı ve güvenli boyun eğmeyi kabul ettiren çekicilik. Yani: Sözü geçerlik, saygınlık, kredi, erk, etki, büyüleme, ağırlık, ün, çekicilik" (Reboul, s.20).

Otoritenin altıncı ve son görünümü olarak da Kral veya Baba'nın otoritesi ele alınabilir. Burada en yüksek otorite söz konusudur. Hükümdarın, şefin, devletin otoritesi; üstün astlar üzerine, subayın askerleri üzerine otoritesi; vasilerin küçükler üzerine otoritesi veya babanın çocuğu üzerine otoritesi şeklinde ifade edilebilir. Yani buyruk verme hakkı, boyun eğdirme erki –kabul edilmiş olsun veya edilmemiş- şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Mendel, s.20-21).

Otoritenin Gerekliği

Toplumları oluşturan insanların geleceği ve refahı birinci derecede otoriteye dayanır. Çünkü insan, felsefi antropolojiye göre, disharmanik bir varlık yapısına sahiptir. Yani iyilikle kötülük, merhametle zulüm aynı anda insanın içinde mevcuttur. Bazen insan çok adil ve yardımsever olabildiği gibi, bazen de her türlü adaletsizliğin ve zulmün kaynağı olabiliyor. Önemli olan insanın aklı ve kalbini kullanarak iyilik, merhamet, adalet ve itaat iradesini oluşturabilmesidir.

Bunu da, iyi bir eğitimle gerçekleştirebilir. Ancak eğitimin her zaman iyi yönde işlediğini düşünmek safdillik olacaktır. Toplumda hatalı veya eksik eğitim gören insanlar pek çoktur. Bu tür insanlar fırsatını bulduklarında toplumun düzen ve intizamını bozar, kanun ve kaidelerini çiğnerler. Böylece insanların dolayısıyla da toplumun rahatını ve huzurunu kaçırlar. İşte bu tür insanlar için zahiri otoriteye ihtiyaç vardır. Bu durumu H. F. Kanad şu şekilde ifade etmektedir. “Bir kültür cemaatinde her zaman ergin olmayanlarla makul bir eğitim görmemiş bulunanlar olacağı için bu gibileri her vakit kanun ve ceza korkusuyla intizama sevk etmek zarureti vardır.” (Kanat, s.136). Yani Kanad’a göre, yasa otoritesi olmadan bir toplumda düzenin, ahengin, huzurun olamayacağı bir gerçektir. “Demek oluyor ki hiçbir cemaat kanununun otoritesi olmadan iş göremez, aile iş göremez, okul iş göremez, ordu ve devlet iş göremez.” (Kanat, s.136).

İnsanın hürriyeti söz konusu olunca, otoritenin ne kadar gerekli olduğu ortaya çıkacaktır. Hürriyetin gerektiğinden fazla sınırlandırılması insanların hak ve haysiyetini zedeleyebileceği gibi, hürriyete sınırlama getiren otoritenin yokluğu da anarşizme yol açacaktır. Bunun tabii sonucu olarak da insanın en doğal hakkı olan yaşama hakkı tehlikeye girecektir (Öner, 1987, s.116). Öte yandan ahlak terbiyesi bakımından çocuğun, hürriyete ihtiyacı olduğu kadar, büyüklerin otoritesine de ihtiyacı vardır. Yetişkin ve olgun nesillerin, yetişmekte olan nesiller üzerinde akla uygun ve sevilen bir otoritesi her zaman lazımdır (Öymen, 1975, s.75). Çocuklar, genellikle uzun vadede kendileri için neyin faydalı, neyin zararlı; neyin iyi neyin kötü olduğuna isabetli karar veremezler .

Bunun için yetişkinler karar verme noktasında çocuklara rehber olmak durumundadırlar. Çünkü yetişkinler, çocuklar için neyin iyi olduğunu tecrübelerine dayanarak daha iyi bilirler. Tercih meselesinde önemli olan nokta seçeneklerin hangisinin iyi, hangisinin kötü veya hangisinin faydalı hangisinin zararlı olduğuna karar verme aşamasıdır; bu da bilgiye dayanmaktadır. Çocukların bilgisi yetişkinlere nazaran daha sınırlı ve dar kapsamlı olduğundan, yetişkinlerin çocuklar için rehber bir güç olmaları gerekmektedir. Bu ise çocuklar üzerinde otorite kullanımını haklı kılmaktadır (Büyükdüvenci, 1991, s.75-76). “İlkokul çocuklarının gerçek olmakla beraber yumuşak ve anlayışlı bir otoriteye olan ihtiyaçları, zihinlerinin hayal aleminden gerçeklere doğru hareketine yakından bağlıdır (Isaacs, 1964, s.54).

“Herkesin bir ‘otorite’ye yani daha yüksek bir kuvvete hürmet etmeğe ihtiyacı vardır.” (Cappius, 1952, s.9). Başka bir ifadeyle herkes mutlaka bir otoriteye boyun eğmek, güven duymak, saygı göstermek durumundadır; yani bir otoriteyi kabul etmek, kale almak zorundadır. Çünkü insanların belli konularda, belli alanlarda sınırlandırılması gerekmektedir. Böyle bir durumda sınırlayıcının kim olacağı problemi gündeme gelir. İnsan fert olarak kendi kendisini sınırlandıramayacağından dolayı, sınırlayıcının, ferdin dışında bir otorite olması lazımdır. Sınırlandırıcı olan bu otoriteler de kişiden kişiye değişebilmektedirler. Bu noktada otoritenin kaynağı meselesi söz konusu olmaktadır. Kimilerine göre böyle bir otoritenin kaynağı ilahi olabildiği gibi, kimilerine göre de beşeri olmaktadır. “İlahi otoritenin kaynağı, mutlak varlık olan Allah’tır. Mutlak varlığın

her şeyi mutlak olduğu için, otoritesi de mutlaktır. Yani değişmez, sınırlandırılmaz. Böyle bir varlığa inanan insan, onun mutlak otoritesine teslim olmuştur” (Öner, s.119). Beşeri otorite ise kaynağını mutlak hakikatleri keşif ve ifade eden akıldan, uzun yıllardan beri kabul görmüş gelenek, görenek, örf ve inançlardan, devletten, ilimden, sezgiden veya ilmi metodu kendine göre kullanarak eleştirel bir düşünce yapısı arz eden felsefeden almaktadır. Beşeri otoriteye örnek olarak bizzat devleti, devletin kurumlarından olan aileyi, okulu, okuldaki öğretmeni, disiplin yönetmeliğini ve yasaları göstermek mümkündür (Yayla, 1995, s.11).

Beşeri otorite kaynağını nereden alırsa alsın iyi bir şekilde uygulanabilmesi ve kendisinden beklenen iyi sonuçları verebilmesi için sevgi, saygı, güven ve bilgi gibi birtakım hususlara dayanması gerekmektedir. “Mevkilerin ve yetkilerin sağladığı otorite kudreti ne olursa olsun geçici ve zahiridir. İnsanlık tarihi boyunca görülmüştür ki, korku vasıtasıyla kitleleri ancak geçici olarak idare ve sevk etmek mümkündür.” (Çamoğlu, 1960, s.83). Oysa beşeri otorite bilimden kuvvet alarak karşılıklı sevgi ve saygı temeline dayandığı müddetçe başarılı ve etkili olabilir. “Otorite duygusunda sevgi önemli bir eğitim ögesidir. Bununla beraber çok şeyler elde edilir. Ancak her şeyi sevgiye bağlamak da doğru olmaz. Zira sevgi ortadan kaybolursa otorite de sarsılabilir.” (Kanad, s.137). Ama şu da bir gerçek ki; otoritesini sevgi ve saygıya dayandıran bir güç daha etkili olur. Çünkü otoriter olan kişi veya kıymet taşıyan şey sevilir ve takdir edilirse otoriteye olan güven duygusu da gelişir. Eğer insanlar otoriteyi sevip

güvenirlerse, ona isteyerek ve severek itaat eder, içten bir duyguyla bağlanırlar (Yayla, 1995, s.12).

Güven duygusu da otoritenin dayandığı temel hususlardan birisidir. Otorite ile güven birbirini tamamlar; otorite güvenle beraber yürüdüğü zaman iyi bir şekilde uygulanır ve iyi sonuçlar verir. Otorite kişiye muhtaç olduğu kuvvetli bir manevi dayanak sağlar (Welles, 1963: s.23). İnsan hayatta ne kadar başarılı olursa olsun, mutlaka başka insanların yardımına ihtiyaç duyar. Bu yardımlaşmada karşılıklı güven şarttır. Bu da güvene dayanan bir otoritenin varlığı ile mümkündür (Ersavcı, 1974, s.18).

Otoritenin dayandığı diğer bir husus da saygıdır. Kanad'a göre, saygı ve sevgi birleşirse otoritenin değeri ve güveni çocuğun gözünde daha da artacaktır. Gerçekten eğitim, çocuğu hayvani yönseme aleminden insani yönseme alemine sevk etmekse o zaman saygı daima kuvvetli bir eğitim ögesi olarak kalacaktır (Kanad, s.131). Goethede "...otoritenin korkuya değil saygıya dayanmasını ister; gerçek eğitsel etkiyi olumlu olarak sevgiden bekler" (J. Leir-G. Rustin, N. Yüzbaşıoğlu, 1974, s.132).

Bilgi üzerine dayanmayan hiçbir otorite uzun süre yaşayamaz. Demek ki bilgi de otoritenin dayandığı temel unsurlardandır. "G. Vincent'in araştırmasına katılan gençlere göre, otoritenin en iyi temeli bilgi olmalıdır, temeli statü olan

otoriteyi tanımıyorlar. Otoriteyi elinde tutan kimse iktidarının meşruluğunu iç niteliklere (bilgi anlayış vb.) kanıtlamalıdır" (Onur, 1979, s.9).

Gerek insan hayatında, gerekse toplumsal hayatta otoritenin, disiplin ve özgürlüğün önemli bir yeri vardır. Bu üç kavram aşırılığa kaçmamak koşuluyla bir arada dengeli bir sistem oluştururlar. "Otorite, üstün bir kuvvete uymak anlamında kullanıldığına ve disiplin de üstün bir kuvvetin bulunmasına lüzum ve ihtiyaç olduğuna göre; disiplin sağlamada otoritenin önemli bir yeri ve rolü olması icab eder." (Aytuna, s.282). Demek ki "Otorite ve disiplin düzeni gerçekleştirme işlevini gerçekleştirirler, özgürlük ise bu düzen içerisinde tadına varılan bağımsızlıktır". İnsan hayatına belli bir düzen ve intizamın hakim olması gerekir. Çünkü aile hayatından tutun da, okul ve meslek hayatına kadar insanın tüm faaliyetleri belli bir düzen ve disiplin çerçevesinde cereyan eder. Otorite ve disiplin özgürlüğün gerçekleşmesi için birer araçtır. Bu nedenle bunlar özgürlüğün gerçekleşmesi için kullanıldığında bir anlam ifade ederler. Aşırı otorite boşluğu iyi olmadığı gibi, aşırı disiplin ve otorite de iyi değildir. Çünkü bu gibi durumlar özgürlüğün ortamını bozar (Bilhan, 1991, s.177).

Otorite hayatın ve başarının sınırının saklı olduğu bir kavramdır. Bu yüzden toplumlarda insanlar belirli bir otoriteye tabi olmalıdırlar. Bunun da eğitime yansımaları ve olumlu bir şekilde kullanılması insanın gelişim sağlanmasına göre ele alınmalı ve uygulanmalıdır. Çocuk yaş ve zeka bakımından geliştikçe, otorite uygulaması yerini, çocuğu ikna etmeğe ve ona bazı açıklamalarda

bulunmağa bırakmalıdır. Böyle bir durumda otorite uygulaması kesinliğini kaybeder, artık itaatın yerini yavaş yavaş sorumluluk duygusu almaya başlar. Ancak burada özellikle dikkat edilmesi gereken bir husus; çocuğun daima çocuk olarak kaldığı, bir gün akıllıca hareket ettiği halde, ertesi gün kuvvetli bir otoriteye ihtiyaç duyduğu gerçeğinin unutulmamasıdır. Bu bağlamda, çocuk tamamen başboş bırakılmamakla birlikte ona birtakım sorumluluklar da verilebilir. Bununla birlikte otorite uygulamasında, itaatten sorumluluğa yavaş yavaş geçişte otorite konumunda olan kişilerin oldukça dikkatli olması gerekmektedir. Ancak ne olursa olsun, çocuğa hürriyetin kaçınılmaz bir sonucu olan sorumluluk duygusunun kazandırılması zorunluluğu vardır (Tozlu, s.132). Hürriyet, sorumluluğun benimsenilmesiyle kazanılmaktadır. Çocuklar üzerinde otorite uygulaması böylesi bir sorumluluğu oluşturacak bir yoldur (S. Büyükdüvenci, 1991, s.74).

Hemen hemen her toplumda ve çağda, belli bir kurumu veya kişiyi otorite kabul edip, toplumsal uygulamaları, ondan gelme sayılan, yol gösterici yargılara uyarak yürütme yönelimi var olagelmıştır. Bağlanılan otorite, ister istemez, Tanrı buyruğu, gelenek, sezgi, akıl, bilim, felsefe gibi kaynaklara (bunlardan birine veya bir kaçına) dayanmak zorundadır. Bununla birlikte, bu husus –adeta- unutulurak, söz konusu otoritenin bağımsız bir kaynak sayıldığına da sık sık rastlanır.

Hoffer'in belirttiği gibi, nice kimse, duygu alemindeki boşluğu gidereceği umuduyla, ne pahasına olursa olsun, bir otoriteye bağlanmak için can atmaktadır. Aradığı otoriteyi bulanlar ona tutsaklık, bulamayanlar ise özlem içinde, kendileri için olduğu kadar, toplum için de birer düğüm olagelmışlerdir. Bu tür kişilerce, çoğu zaman otorite tanılan bir büyük isim çevresinde, heyecanla karışık bir iman sistemi yaratılmıştır. Bu duygusal tonlu iman sistemi bir kere belli bir isim ile bağlantılı bir biçimde oluşturulunca, artık iman sisteminin o isme yüklenen büyüklük iddiaları için destek, ismin de söz konusu iman sistemi için kalkan olduğu görülmüştür. Bir kez bu mekanizma kurulduktan sonra, artık gerek iman sistemine yöneltilebilecek her eleştirinin, bu mekanizmadan yararlanılarak, sık sık bir kenara itildiği görülmüştür.

Toplumsal ve psikolojik nedenlerle büyütülen otorite, daha doğrusu böyle bir otoriteye dayanmış olma sanısı veya iddiası, bağlananların kritik toplumsal şartlar karşısındaki tutumlarında ve davranışlarında, oldukça önemli, fakat aynı derecede de sakıncalı farklar yapabilir. Nitekim, sosyal psikoloji alanında yapılmış, otoriteci kişilikle ilgili bazı araştırmaların vargıları, bu yargıyı destekler niteliktedir.

Otorite adeta bireyin eldeki inançlarını korumada kullandığı bir kalkan gibi iş görebilir. Kalkanın gerisindeki inanç, otorite kaynağı ile olan ilgi ve uygunluk derecesi pek araştırılmaksızın –olduğu gibi- korunmaya çalışılabilir. Böylece de otoriteye bağlılık durumunda olan kimse, elde duran düşüncelerini, yeni

kanıtların ışığı altında yeniden eleştirel düşünme yönünde gelişme yerine, dogmatizmini perçinleyebilir ve hatta bir düşünme tembelliğine düşebilir. Hatta bir bakıma diyebiliriz ki, bu hal, tabanda varolan bir eğilimin ta kendisi bulunabileceği sayılabilir.

Nihayet birey ile onun otoritesi arasındaki etkileşim, birbirini sürekli olarak destekleyip besleyebilir. Böyle bir besleyiş ilgili bireyde güçlü bir güvenme duygusu geliştirebilir.

Sonuç olarak, söz konusu oluşum içinde bulunacak birey, kendisi, sahte bir güven dünyasında yaşıyor hale gelebilir. Bunlar ve benzeri nedenlerle biz, insanların, bireyler olarak kendileri dışında, böyle her türlü kuşkudan arınık bir otoriteye dayanma durumunda olabilip olamayacakları sorununu, kendi başına ele alacağız.

Ailede kontrol ve sevgi dereceleri bu araştırmada, aile değişkenleri olarak ele alınmıştır. Önceki bir çalışmada bunlar birbirinden bağımsız iki boyut olarak bulunmuştu. Başka bir deyişle, Otoriteryen Kişilik'deki görüşlerin aksine, ailede sıkı disiplin olması, içten sevginin olmadığı anlamına gelmez. Otoriteryen Kişilik kavramında birbirinden ayrılmamış olan kısıtlama-serbest bırakma (kontrol) ve sevme-sevmeme (sevgi) boyutları arasında bu tür bir farklılık, Watson, Schaefer ve Bell, Maccoby ve Sears taraafından da tanınmıştır. Türk ve Amerikan ailelerinin karşılaştırılmasında Amerikan ailelerine nisbetle Türk ailelerinde daha

fazla kontrol uygulanmasına rağmen, ikisi arasında sevgi yönünden hiçbir fark görülmemiştir. Yani, Türkiye’de hem sevgi, hem de kısıtlayıcı disiplin nitelikleri olan aile türünün yaygın olduğu düşünülebilir (Kağıtçıbaşı, 1972, s.33-34).

Frey ve diğerleri, Türkiye’de kırsal bölgelerde, psikolojik (duygusal) ceza yerine fiziksel ceza uygulamanın daha yaygın olduğunu göstermişlerdir. Birçok çocuk gelişimi araştırmalarına göre (örneğin, Symonds, Radke ve Sears) bu tür disiplin, çocuklarda kısıtlanmış (inhibited) davranışlar yaratmaktadır. Bu nedenle, bu türdeki bir aile disiplini, Türklere atfedilen pasiflik ve bağımlılık eğilimlerinin bir nedeni olabilir. Diğer taraftan, Elder , ana-baba baskısı ve egemenliği çocuk tarafından haklı olarak görülürse, o zaman bu kuvvetin benimsendiğini ve çocukta bağımlılık ihtiyacının, kendine-güvenle birlikte görüldüğünü belirtmiştir (Kağıtçıbaşı, 1972, s.34).

Ayrıca, Bronfenbrenner bir çok çocuk gelişmesi araştırmalarındaki genel görüşe karşı çıkarak, bazı ilginç iddialarda bulunmaktadır. Bronfenbrenner “psikolojik” disiplini, fiziksel disiplinden daha etkili olarak kabul eder. Fakat bunun aynı zamanda, çocukta çekingenlik, kuşku ve bağımlılık yaratan fazla sosyalleşmeye de yol açtığını belirtir. Baba yokluğu üzerinde yapılan bir araştırmada Bradburn’un Türkiye’de bulduğu bulgunun tam tersi, yani babasız erkek çocuklarda boyun eğme ve bağımlılık eğilimleri görülmüştür. Demek ki bu araştırma da, Bronfenbrenner’in görüşünü desteklemektedir. Bu çelişik bulguları açıklamak için bu sahada daha fazla araştırma yapılması gerekir. Zamanla aile

yapısında değişmeler olabileceğinden, zaman içinde tekrarlanan araştırmalara da ihtiyaç vardır. Değişik sosyo-ekonomik düzeylerdeki aileleri değişik derecelerde etkileyen sosyal değişim süreci, onlar arasında geniş farklılıklar yaratır (Kağıtçıbaşı, 1972, s.35).

Otoriteyi Eleştirel Olarak Açıklamaya alışan Yaklaşımlar

Otoriteriyelik bir siyasal yönetim biçimi olarak ortaya çıktığı 20. Yyılın başlarından itibaren birçok yazarca araştırılmış, deyim yerinde ise “deşifre edilmeye” çalışılmıştır. Doğal olara böylesi bir uğraş içine giren yazarlar da birbirleri ile kimi zaman benzer kimi zaman da tamamıyla zıt olan yaklaşımları benimsemişlerdir.

Otoriteriyeliği ya da buna bağlı olarak otoriter dizgeleri, otoriter yapıları – buna kişilik yapıları da dahil- açıklamaya çalışan söz konusu yaklaşımların bir sınıflamasını yapmak, bu yaklaşımların temel özelliklerini de ortaya çıkaracağı için yararlı olacaktır. Bu açıdan otoriteriyeliği açıklamaya çalışan yaklaşımları öncelikle Sosyo-Psikolojik yaklaşımlar, Toplumbilimsel Yaklaşımlar ve Sosyo-Ekonomik Yaklaşımlar (Felice, 1977, s.78) olmak üzere üç temel gruba ayırabiliriz.

1. Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar

Otoriteriyenliğin sosyo-psikolojik yönlerine eğilen ilk araştırmaların tarihi 1930'lu yıllara dek götürülebilir. 1926 yılında Sigmund Freud'un özgün görüşlerini ortaya koyduğu ve psikolojiyi derinden etkileyecek olan Ego ve İd isimli eserini yayınladığı hatırlanacak olursa, Freud'un görüşlerinin özellikle sosyal bilimciler üzerindeki etkilerinin derinliğı kavranabilir. Freud, sosyal bilimi görüşleri ile derinden etkilemiş ve bunun sonucunda da Freud'un görüşlerinden etkilenen bir çok sosyal bilimci de psikolojinin kendilerine sunduğı olanaklarla sosyal bilimin kavramlarını birleştirmiştir. Böylelikle de Freud'la birlikte sosyal bilim alanında yeni bir bakış açısı gelişmeye başlamıştır. Öte yandan İtalya'da 1922 yılında, Almanya'da 1933 yılında ve Sovyetler Birliğı'nde ise 1928 yılında otoriter dizgeler iktidara gelmiş ve bu gelişmenin etkisi ile otoriteriyenliğe ilişkin sosyo-psikolojik çalışmalar da hem sayıca artmış hem de dikkat çekmeye başlamıştır.

Bu ilk araştırmalardan birisi de 1933 yılında Harold Laswell tarafından yapılmıştır. Laswell aslında bir araştırmadan çok kapsamlı bir makale olarak yazdığı The Psychology of Hitlerism (Hitlerizmin Psikolojisi) isimli eserinde Alman Faşizmi'ni sorgulamaya girişmiştir. Aynı yıl Wilhelm Reich da gerek Alman Faşizmi'nin gerekse Sovyetler Birliğı'ndeki Stalinizmin sosyo-psikolojik dinamiklerini sorguladığı ve otoriter bir yapı içinde açıkladığı Massenpsychologie des Fachismus (Faşizmin Kitle Ruhu Anlayışı) adlı eserini yayınlamıştır.

1930'ların sonlarına doğru gelindiğinde ise bu kez Stagner'ın otoriter tutumları saptamaya çalışan bir ölçek geliştirmeye çalıştığı görülür. 1940'lı yıllarda ise Frankfurt Okulu içinde yer alan ve Reich gibi Freudien görüşler taşıyan Erich Fromm ve Abraham Maslow otoriter yönetim biçimlerine ilişkin araştırmalar yapmaya başlamışlardır.

Psikanalitik öğretinin kavramları ile otoriter kişiliği açıklamaya çalışan Fromm 1941 yılında *Escape From Freedom (Özgürlükten Kaçış)* isimli eserini, 1955'te ise bu eserini tamamlayan *The Sane Society*'i (Sağlıklı Toplum) yazmış, her iki eserde de otoriteriyenliği sosyo-psikolojik kavramlarla kapsamlı bir şekilde açıklamıştır. Fromm, eserlerinde otoriteriyenliğin birey düzeyindeki etkilerini de ayrıntılı olarak sorgulamıştır.

1950'li yıllara gelindiğinde ise Frankfurt Okulu üyelerinin bir bölümü Theodor W. Adorno başkanlığında bir araya gelerek otoriter kişiliğin kişilik özelliklerine ilişkin büyük bir araştırmaya girişmişler ve araştırmalarının sonuçlarını *The Authoritarian Personality (Yetkeci Kişilik)* başlığıyla 1950 yılında ABD'nde yayınlamışlardır. Adorno ve arkadaşları bu eserde daha çok sağ otoriteriyenlik üzerinde durmuşlarsa da, otoriteriyenliğin bir kişilik yapısı olarak kabul edilmesine olanak sağlayacak birçok görgül veriyi de bu büyük araştırma ile sosyal bilim dünyasına kazandırmışlardır.

Rokeach'ın ardından Roger Brown, Edward Shils, Herbert McClosky, J.J.Ray gibi yazarlar, otoriteriyenlik olgusuna yaptıkları görgül araştırmalarla yeni açıklamalar getirmişlerdir. Aynı zamanda bu araştırmacılar otoriter kişilik araştırmalarını farklı kültürlerde de sınamaya başlayarak, bu konudaki yargılara daha geniş bir geçerlilik alanı kazandırmışlardır.

1960 tarihinde ise Milton Rokeach, bir ölçüde Adorno ve arkadaşlarının araştırma sonuçlarına bir 'yanıt' olarak yaptığı araştırmasıyla otoriteri kişiliğe ilişkin yeni sonuçlar bulgulamış ve bu sonuçları yine ABD'nde The Open and Closed Mind (Açık ve Kapalı Düşünce) başlığı ile yayınlanmıştır. Rokeach bu eserinde Adorno'nun yalnızca 'sağ otoriteriyenliği' bulguladığını belirterek, onu eleştirmiş, öte yandan 'sol' içinde de 'otoriteriyenliğin' var olduğunu göstermeye çalışmıştır.

1950'lerden sonra otoriteriyenlik üzerine yapılmış çalışmaların en belirgin özelliği, bu çalışmaların –daha önceki çalışmalardan farklı olarak- görgül araştırmalarla desteklenmiş olması ve böylelikle de sosyo-psikolojik yaklaşımın konu ile ilgili savlarına daha bir bilimsel taban kazandırmış olmalarıdır.

Bütün bu yaklaşımlar içerdikleri benzerlik ya da karşıtıklara karşın otoriteriyenliği toplumbilimden ve psikolojiden alınma kavramlarla açıklamışlar, otoriteriyenliğin psikolojik bir temelini de olduğunu görgül sonuçlarla

göstermişlerdir. Ayrıca, yine bu araştırma sonuçları otoriter kişilik diye ayrı bir ruhsal yapıya dikkat çekmişlerdir (Tormuş, 1992, s.14-16).

2. Sosyo-Ekonomik Yaklaşımlar

Sosyo-ekonomik yaklaşımlar genellikle yorumlarını gelişme ve endüstrileşme ile ilişkilendirmişlerdir.

Bu yaklaşım içinde A.F.Kenneth Organski ilk akla gelen isimler arasında sayılabilir. İnsanların yaşadıkları ülke ile kendilerini nasıl özdeşleştirdiklerine dikkat çeken Organski, her ne kadar sosyo-ekonomik yaklaşım içinde yer alsada sosyo-psikolojik yaklaşımca savunulan kimi görüşlerle oldukça yakın düşen kimi görüşler de ileri sürmüştür. "... Aileye ve eve ilişkin duyguların ulusa karşı duyulan duygularla oldukça yakın olmaları ilginçtir. Ulusal egemenlik alanı "ev"dir, "baba ülkesi"dir ya da "anavatan"dır. (...) Siyasal liderler çoğunlukla "baba" olarak kabul edilerler (Organski, 1968, s.33) diyen Organski, aileye ilişkin duyulan duyguların bu şekilde ulusa karşı duyulan duygularla özdeşleştirilmesinin de aslında otoriteriyeliğin bir yansıması olduğuna dikkat çekmiştir. Yazar bu tür özdeşleştirmelerin endüstri öncesi toplumlardan çok, endüstriyel, modern toplumlar için söz konusu olduğunu ileri sürer. Köylü toplumlar ile kentli toplumları birbirinden ayrı tutar. Köy toplumlarında ilişkilerin yüzyüze olduğunu, bireyin tüm çevresinin aynı yerel topluluk içinde yer aldığını söyleyen yazar, bu durumun rol çatışmasını da engellediğini belirtir. Köy toplumlarındaki yüzyüze ilişkilere karşın "...modern toplumda aileler küçülmüş,

ebeveynler ile çocukları birçok açıdan birbirlerinden farklılaşmış ve uzaklaşmıştır. Toplum içinde bireylerarası iletişimde de bir bozukluk söz konusudur. Aynı işyerinde çalışan bireyler birbirleri hakkında çok az şey bilmektedirler.” (Organski, 1968, s.34). Lipset gibi din ile otoriteriyenlik arasında kimi ilişkiler kuran Organski, köy toplumlarında gelecek ile geçmiş arasındaki bağlantının da din aracılığı ile kurulduğunu belirtmiştir. Yazara göre, modern toplumlarda bireyler, köy toplumlarındaki bireylerden farklı olarak kendilerini hiçbir topluluğa ya da gruba ait olarak görmemektedirler. Din de bu toplumlarda yaşayan bireylerin sorunlarına bir yanıt verememektedir. Organski, böylesi bir durumda yaşayan bireylerin ruhsal gereksinimlerinin yanıtlanamadığını belirterek, bu bireylerin yalnızlık, çaresizlik ve sinirlilik hali içinde bulduklarını ifade eder. (Organski, 1968, s.38) Bu anlamda gelişmenin sonuçlarının her zaman olumlu olamayacağını, gelişmenin bazen de otoriteriyenlikle sonuçlanabileceğini vurgulamıştır (Tormuş, 1992, s.22-23).

Otoriteriyenliği sosyo-ekonomik kavramlarla açıklamaya çalışan bir diğer düşünür Antonio Gramsci'dir. Gramsci, “faşizmi kitlelere özellikle küçük burjuvalara el atmayı amaçlayan uzun bir üst yapı savaşı” olarak çözümleyen ilk düşünür olmuştur (Macciocchi, 1979, s.12).

Gramsci, faşizmi kapitalizmin gelişiminin doğal bir evresi olarak değerlendirir. Yazar, faşizm olgusunun yalnızca gelişme kavramı ile

ilişkilendirilemeyeceğini ve bu bağlamda faşizmin yalnızca bir az gelişmişlik ürünü olarak görülemeyeceğini de belirtir.

3. Toplumbilimsel Yaklaşımlar

Toplumbilimsel yaklaşımlar, otoriteriyenliği toplumbilimsel kavramlarla, yani toplumsal yapı, sınıf ve toplumsal kurum gibi kavramlarla ilişkilendirerek yorumlamışlardır.

Bilgi sosyolojisinin kurucuları arasında sayılan Karl Manheim, siyasal akımları bürokratik muhafazakarlık, muhafazakar tarihçilik, liberal ve demokrat kentsoylu düşünce, sosyalist ve komünist kavramsallaştırma ve faşizm olmak üzere beş ideal tipe ayırmıştır (Felice, 1977, s.87). Manheim'a göre, bu beş ideal tipin her birinin kendine özgü bir toplumsal grubu ve bilgi öğretisi vardır. Otoriteriyenlik ya da onun deyişi ile faşizm, beşinci kategoriyi oluşturmaktadır. Faşizmin yıkıcılığına değinen yazar ayrıca faşizmin devingen ve akıldışı bir yöne sahip olduğunu da belirtmiştir.

Georges Gurvitch'e göre faşizm teknik ve bürokratik modern toplumun bir yansımasıdır (Felice, 1977, s.90).

Harold D. Laswell iktidar ile bireylerin değer yargıları arasında girift bir ilişki görmüş, siyasal iktidarın her zaman seçkinlerin elinde olduğunu savunmuştur.

Ona göre, Alman Faşizmi, siyasal gücü artan Alman işçi sınıfının karşısında gururu kırılan orta sınıfın gösterdiği umutsuz bir karşı koyuştur (Abadan, 1988, s.26).

Seymour Martin Lipset de, aşağı sınıflar olarak adlandırdığı işçi sınıfı ile otorite arasında doğrudan bir ilişki kurmuştur. Aşağı sınıflar nitelemesi ile kastedilen işçi sınıfı, yazara göre, katı kalıplar içinde algılamaya yatkınlık gösteren, düşünce biçimi genel olarak basmakalıp düşüncelerden oluşan bir sınıf olup demokrasiye orta ve yukarı sınıflardan daha az bağlılık gösterir. Buna karşın Lipset'in işçi sınıfının otoriter olduğu tezi birçok yazarca eleştirilmiştir. John J.Ray, 1989 yılında yayınladığı *The Workers are not Authoritarian* başlıklı makalesinde Lipset'in tezine karşı birçok görgül veri sunmuştur.

Lipset işçi sınıfının otoriterliği tezine ek olarak, otorite ile dinsel motifler arasında da bir bağıntı kurmuş ve aşağı sınıflar içinde dinsel motiflerin büyük bir kabul gördüğüne işaret etmiştir. Lipset, dinsel motiflerin yanı sıra aşağı sınıflardaki düşük eğitim düzeyinin, her çeşit siyasal ya da toplumsal kuruluşa katılımların düşük olmasının, ekonomik güvensizliklerinin ve otoriter aile yapılarının da bu sınıfın otoriterliğinde payı olduğu kanısındadır (Lipset, 1968, s.118).

Otoriteyi toplumbilimsel parametrelerle araştıran bir diğer düşünür de Gino Germani olmuştur. İtalyan Faşizmi ile Peronizmi (soldaki aşırı uçlar)

karşılaştıran Germani, çağdaş toplumlarda kitlelerin atomize oluşlarına ve kimliksizleşmelerine eğilir (Felice, 1977, s.95). Bunların nedenini yabancılaşmada ve yalıtımda gören Germani, çağdaş toplumda ortaya çıkan bu olguların aslında otoriteryenliğin ortaya çıkış belirtileri olduğunu ifade eder.

Fransız toplumbilimci Jules Monnerot ise otoriter dizgeleri toplumdaki kaostan kaçan insanların güce olan isteklerinden dolayı ortaya çıktığını ileri sürer (Felice, 1977, s.98-99).

BÖLÜM III

OTORİTE DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ (AUTHORITY BEHAVIOR INVANTORY)' NİN TANITIMI VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Bu bölüm Ken Rigby'nin Journal of Personality Assessment adlı dergide yayınlanan "An Authority Behavior Inventory" adlı makalesi temel alınarak hazırlanmıştır.

Otorite Davranış Ölçeği 'nin Tanıtımı

Authority Behavior Inventory (ABI) Ken Rigby'nin (1982-1984) yıllarında geliştirdiği "Otorite Kabulü" kavramını davranışlar yönünden ölçen 24 maddelik likert tipi bir ölçektir.

Öncelikle otoriteye yönelimi değerlendiren davranış ölçeği sağlama girişimlerinde aşağıdaki şartlar temin edilmiştir.

Konu ile ilgili seçilen davranışların güvenilir olmasına aynı zamanda davranış ölçeğindeki her maddenin eş oranlardaki gibi başka kaynaklardan elde edilen bilgilerle uyum içinde olmasına dikkat edilmiştir.

Açığa vurulan davranış ve durumların çok değişken olması nedeniyle ölçek maddeleri derecelendirilmiştir.

Madde içeriğinin çeşitliliğine rağmen, tutarlılığını kanıtlayacak şekilde iç tutarlılık, göstermesine dikkat edilmiştir.

Ölçümlerin dış geçerliliğe yani uygun geçerlilik kriterleriyle anlamlı bağlantılar kurmasına dikkat edilmiştir.

Avustralya kolej öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, otoriteyi kabul ve ret davranışlarıyla ilişkili konularda doğrudan sonuçlar içeren bir Otorite Davranış Ölçeği (ABI) tasarlanmıştır. Cevap verenlere hangi sıklıkta öğretmenlerini eleştirdikleri (otoriteyi ret davranışı) ve hangi sıklıkta yaşlı insanların onlara insana nasıl davranması hakkında anlattıklarını dikkatle dinledikleri (otoriteyi kabul davranışı) sorulmuştur.

Beş seviyede cevap sıklığı kullanılan bu versiyon, 114 kolej öğrencisine uygulanmıştır. Sonuçlar ortaya koymuştur ki, genel olarak, böyle maddeler, iç tutarlılığa sahip Likert tipi ölçek hazırlamak için kullanılabilir. İki madde silinerek geride 14 maddelik yeterince güvenilir ölçek bırakılmıştır. Bu ölçeğin geçerliliği eş anlamlı davranışlarla kurulan küçük fakat anlamlı bağlantılarla desteklenmiştir. Örnek olarak, "öğretmeniyle aynı fikirde olma eğilimi ($r = .26$, $p < .05$) ve öğrenci hakları konusunda açık sözlü olma ($r = -.30$, $p < .01$) gibi". Ek olarak Kurumsal Otorite Ölçeğine Karşı Genel Tavır ile ABI arasındaki ilişki $r = .76$ olarak bulunmuştur (Rigby 1982, 1984a). Bu sonuçlar, konu ile ilgili kişisel

olarak rapor edilen davranışların birleşimi üzerine kurulan otoriteye yönelim ölçümlerinin mümkün olabileceğini göstermiştir.

Ancak, buna rağmen bu versiyonda bazı hatalar vardır. Bunlar;

İlk olarak, ölçümlerdeki davranışların güvenli bir şekilde rapor edildiği açık değildir.

İkincisi, ölçümlerin yeterli iç tutarlılığa sahip olmasına rağmen, bu özelliğin sınırlı bir dizi davranıştan, belki de sadece bir eğitim biçiminden çıkma ihtimali vardı.

Herhangi bir olayda ölçüm alanı geniş tutulmalı, yalnızca kolej öğrencileri değil, genel toplumdaki örnekler alınmalıdır. Eleştirileri Rigby'nin ABI'yi geliştirmesine etken olmuştur.

Otorite Davranış Ölçeği 'nin Gelişimi

Otoriteyi kabul etme eğiliminin, reddetmekten daha uygulanabilir bir kavram olduğu inancı, değişik kurumsal otoritelere gösterilen tepkileri değerlendiren ölçeklerin geliştirilmesine neden olmuştur. Otorite kabulünün değerlendirilmesi için yapılan ölçümler belirgin bir biçimde tutum ölçeklerinin formunu almıştır (Ray, 1971; Rigby; 1982; Rudin, 1961; Stagnar, 1954).

“California Fscale of Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson ve Sanford (1950) ve Dogmatism Scale of Rokeach (1960)” gibi geniş tabanlı kişisel otoriterlik testlerinin çoğu, otoriteyi kabul kavramını (bazen “otoriteye itaat” diye adlandırılır) tutumlar yönünden ölçmüştür. Konu ile ilgili bir davranış ölçeği geliştirmeye çok az dikkat edilmiştir.

Otorite kabulü kavramını davranış yönünden incelemenin tutum ölçeklerine göre bazı avantajları vardır. İlkinde, sonuçlar gözlemlenebilir ve doğruluğu kanıtlanabilir aksiyon ve olaylardan oluşan raporlardan çıkarılmaktadır. İkincisi ise cevap verenin konu ile ilgili özel duygularını doğru bir şekilde anlatmasına dayanmaktadır. Bunlar yüksek derecede sezgi gücü gerektirebilir. F ölçeği gibi bazı otoriterlik ölçümlerinde cevapların yorumları ilk başta çok eleştiri alan psikodinamik sanılar üzerine kurulmuştur. Bir dizi belirgin davranışın ortaya çıkma sıklığını basitçe değerlendiren bir davranış ölçeği doğrudan ölçüm tercih edildiği zaman uygun olur.

Otorite kabulü kavramının davranışlar yönünden incelenmesinin getirdiği bu avantajların yanı sıra insanları, içinde buldukları sosyal ortamda onaylanmış dolaylı emir veya ricalar bulunan durumlarda itaatkar ve saygıdeğer bir davranış şekline yönlendirmektir. Otoriteyi kabul eden birey Milgram’ın itaat etme erdemi olarak tanımladığı “acentik durum” a dönüşebilir. Otoriteyi kabul şeklindeki cevapları ortaya çıkaran veya bazen ters tepkilere neden olan durumlar çok değişkendir. Trafik kuralları gibi uyulması gereken yasal

zorunluluklar içerirler. Tipik olarak müesseseler (kilise gibi), ofis ilişkisi (müdür gibi), roller (anne ve babalık gibi), semboller (taç gibi) içerirler. Bunlara itaat edilmesi ve saygı duyulması sosyal baskı ile sağlanmaktadır.

Otorite kabulü kavramının değerlendirilmesini davranışlar yönünden incelemek ve belli başlı eğilimleri veya birtakım sebeplere dayanan kişisel özellikleri yansıtmak amacıyla Otorite Davranış Ölçeği (Authority Behavior Inventory) geliştirilmiştir.

Otorite Davranış Ölçeği İle Yapılmış Çalışmalar

Authority Behavior Inventory ile yapılan Çalışma I, öğrenci ve öğrenci olmayanlarda kullanılması uygun olan ABI'nin ilerletilmiş halinin gelişimini, Çalışma II, düzeltilmiş ölçümlerin geçerliliğini anlatmaktadır.

Çalışma I

Önceki 14 maddelik ABI Ölçeği (Rigby, 1984a) iki yoldan değiştirilmiştir.

1. İlk olarak ölçümü genel toplum kullanımına uygun hale getirmek için sadece öğrencilere uygulanan 2 madde silinmiştir. Bunlar;
 - a. Öğretmene ait davranışlar ve
 - b. Öğrenci hakları hakkındaydı.

2. İkincisi, çalışma alanını genişletmek için 12 madde daha eklenmiştir. Önceki form gibi, maddelerin yarısı olumlu yarısı olumsuz olarak ayarlanmıştır.

Daha sonra oranların kullanılabilmesi için ABI'ya paralel bir form hazırlandı; bunun ismi Raters Authority Behavior Inventory (RABI) idi. Bunu yapmak için her bir ABI maddesi küçük miktarda değişikliğe uğradı. Örnek olarak; bir ABI maddesi olan "Adil davranmadığı zaman patronunuza ya da görevli kişilere bunu açıkça söyler misiniz?" RABI formunda "Adil davranmadığı zaman o patronuna ya da görevli bir insana karşı gelir mi?" haline geldi. Hem ABI hem de RABI maddeleri için olası cevaplar "never (hiçbir zaman), rarely (nadiren), occasionally (bazen), frequently (sık sık), very frequently (her zaman) gibi cevaplardı.

Uygun ters derecelendirmeler kullanılarak her iki 24 maddelik ölçek de 1'den 5'e kadar derecelendirilmiştir. Böylece otoriteye olumlu yönelim gösteren yüksek değerlerle birlikte, olası değerler değişimi 24 ve 120 arasında gerçekleştirilmiştir.

Ölçek iki farklı örneklem grubuna uygulanmıştır;

1. İlk uygulamada, 28'i erkek, 72'si kız olan ve 1984 yılında Güney Avustralya Teknoloji Enstitüsü'ne devam eden 100 öğrenci vardır. Ortalama yaşları 30'dur.

2. İkinci uygulamada öğrenci olmayan 100 kişi örnekleme oluşturmuştur. Bunların 50'si erkek, 50'si kız ve ortalama yaşları 36 idi. Öğrenci olmayanlar çoğunlukla (%69) orta derecede, %16'sı yüksek, %15'i düşük bir iş statüsüne sahiplerdi. Avustralya'daki işler Daniel ölçeğine göre 3 ve 5 arasında oranlanmıştır.

Bu araştırmaya katılan öğrencilere ABI'yi tamamlamaları ve onları iyi tanıyan bir insanın da RABI'yi tamamlamaları istenmiştir. ABI ve RABI ölçek maddelerinin özgürce doldurulmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca tüm denekler General Attitude Towards Institutional Authority Scale'in kısa bir versiyonu GAIAS (Rigby, 1982, 1984a) tamamlamışlardır. Cinsiyet ve yaş göz önünde bulundurulup, isim alınmadan bilgi sağlanmıştır.

Otorite Davranış Ölçeği 'nin Güvenirlik Çalışmaları

Her ABI maddesi için 2 istatistik yapılmıştır;

- a. Her ABI maddesi ve ona denk gelen RABI maddesi arasındaki ilişki ve
- b. Her ABI maddesi ve kalan ABI maddelerinin toplamı arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bu ilişkiler ölçeği tamamlayan 200 denek için Ek – B Tablo 2'de verilmiştir.

Ek – B Tablo 2'deki sonuçlar ABI'daki her bir maddenin denk gelen RABI maddesiyle ($p < .05$) düzeyinde olumlu ve anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu;

seçilen davranışların ortaya çıkma sıklığında kendini değerlendirenler ve diğer değerlendirenler arasında bir fikir birliği olduğunu göstermektedir.

Sonuçlar her ABI maddesinin ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir şekilde kalan maddelerin toplamıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Böylece her madde ABI'nın değerlendirdiği özelliği ölçtüğünün göstergesi olarak kabul edilmiştir.

Likert tipi bir ölçek gibi hazırlanan ABI ve RABI yeterli düzeyde iç tutarlılık göstermiştir. Alfa seviyeleri sırasıyla .84 ve .85 olmuştur. ABI ve RABI arasındaki ilişki $r(198) = .71$, $p < .001$ olmuştur. Bu da ABI'nın güvenilirliğini desteklemektedir.

Öğrenci olmayanlarda $r = .86$, öğrencilerde $r = .76$ çıkmış olmasına rağmen iki örneklem grubu için de güvenilir sonuçlar vermiştir.

Çalışma II

Güney Avustralya Teknoloji Enstitüsü'nün araştırma metotları derslerine devam eden öğrencilerin tanıdıklarından 75 çift denek alınmıştır. Her çift aşağıdaki tanımları alan öğrenciler tarafından seçilmiştir.

“Aynı cinsiyette, yaklaşık aynı yaşta olan, tanıdığınız ve öğrenci olmayan 2 insan seçin. Biri sizin fikrinizde ve diğerine göre daha fazla otorite taraftarı olmalıdır”.

Otoriteyi kabul eden ve otoriteyi reddeden insanların tarifi verilmiştir. Otorite lehindeki insanlar kurallara ve anlaşmalara uymayı severler, kurumsal ve yasal otoritelere büyük saygı gösterirler, polis ve yasalar gibi. Önemli pozisyondaki insanlara saygı gösterirler ve uzmanların hükümlerine güvenirler. Genellikle sorumlu ve kuralcıdırlar. Buna zıt olarak, otorite aleyhindeki insanlar anlaşmalara karşı gelmeye meyillidirler. Kurumsal otoritelere ve yüksek pozisyondaki insanlara çok az kabulleri vardır. Kurallara uymaktansa daha eleştirici ve asi olmaya meyillidirler.

Seçilen çiftler çalışmaya katılmayı kabul ettikten sonra, öğrencilere, (1) “çok otorite lehinde”den (11) “çok otorite aleyhinde”ye kadar değişen 11 noktalı bir ölçekte, öznelerinin (tanıdıkları enstitü öğrencilerinin) otoriteye tepkilerini kaydetmeleri istenmiştir.

Deneklerden ayrıca kendilerini ne kadar otorite lehinde veya aleyhinde bulduklarını, geleneksel veya radikal partilerden (uç politik görüşlerden) hangisini tercih ettiklerini, mesleklerini, cinsiyetlerini ve yaşlarını söylemeleri istenmiştir.

Örnekleme, 81 erkek ve 69 kızdan oluşuyordu ve ortalama yaşları 30.89'du (Sd=9,54). 145 kişinin işi öğrenilmiştir. Bunların statüleri Daniel ölçeğine dayandırılmıştır. Buna göre %15.2'si yüksek statüye, %55.5'i orta statüye, %29.3'ü düşük statüye dahildir. Statüler Daniel (1983) ölçeğine dayandırılmıştır.

Otorite Davranış Ölçeği 'nin Geçerlik çalışmaları

Çalışma I'de olduğu gibi ABI yeterli seviyede iç tutarlılık sağlamıştır. Yapılan ilk çalışmaya göre alfa sayısı (.90) daha yüksek çıkmıştır. Bu, otoriteye yönelimleri çelişen cevaplayıcılar arasında bulunan derecelendirme heterojenliğinden kaynaklanmış olabilir. 150 deneğin ortalaması 75.85 çıkmıştır (Sd=15.25). Bu ortalama önceki uygulamada öğrenci olmayanlardan elde edilene benzemektedir (75.78). Fakat değişim Çalışma II'deki de daha anlamlıdır.

Otorite lehinde (PMPA özneleri) ve daha az otorite lehinde görünen (PLPA özneleri) denekler yaşlarına ve işlerine göre incelendiler. 75 PMPA için ortalama yaş 30.80 (Sd=1.06) ve 75 PLPA için 30.99 (Sd=9.45) olmuştur. Belli çiftlerdeki yaş aralığı için Pearson ilişki katsayısı $r(73)=.92$, $p<.001$ çıkmıştır. PMPA'lar için ortalama iş statüsü oranları (Daniel, 1983) 4.31 (Sd=1.06), PLPA'lar için ise 4.33 (Sd=1.14) çıkmıştır. İş statüsü oranlarının uygulanabildiği belli çiftler arasındaki Pearson Bağlantısı $r(69)=.43$, $p<.001$ dir. Bu sonuçlar

cevaplayanların yaş üzerinde eşlenmesi ve çiftlerin işsel statü oranları arasında makul derecede benzerlik olduğunu göstermiştir.

Öğrenciler tarafından PMPA ve PLPA'LAR olarak sınıflandırılan cevaplayan çiftler arasındaki farklar ilk olarak "PMPA'lar ABI'da daha büyük puan elde eder" hipotezini test etmek için İşaret Testi ile sınanmıştır. Altmışdört karşılaştırmanın sonuçları hipotez uygun çıkmış 11'i uygun çıkmamıştır. Bunlar 6.00 , $p < .00$ (tek taraflı) bir z değeri ortaya çıkmıştır. Cevaplayan iki gruptaki puan farklarının büyüklüğü, ilgili örnekler için t testi kullanılarak yeniden incelenmiştir. PMPA grubu için ortalama 84.28 ($Sd=9.73$), PLPA grubu için ise ortalama 65.43 ($Sd= 13.91$) olmuştur. Fark anlamlı olup $t(74)= 9.23$, $p < .001$, tek yönlüdür.

Bu sonuçlar, ABI'nın kriter gruplar arasında yüksek derecede bir ayrım getirdiğini göstermektedir.

İkinci kriter olarak, 111 kişinin politik tercihleri öğrenilmiştir. Burada 39 kişi herhangi bir politik partiyi tercih etmemiştir. Liberal parti (otorite yanlısı) için ortalama ABI 86.38 ($Sd= 9.87$; $n= 45$), Avustralya İşçi Partisi (otorite karşıtı) için ise 67.91 ($Sd= 15.23$; $n= 66$)'dir. Otorite karşıtı parti için ABI puanlarında yüksek derecede değişkenlik vardır $F(65.44)= 2.38$, $p < .01$. Aritmetik ortalamadaki fark ilişkisiz grup t testi ile sınanmış ve anlamlı çıkmıştır $t(109)=7.75$, $p < .001$, iki yönlüdür. Otorite yanlısı partinin yüksek ABI puanına

cinsiyet ve iş statüsünün olası etkileri; politik parti ve cinsiyet iki etken, yaş ve işsel statüyü ise iki ayrı etken olmaya dayanan çift yollu bir değişim analiziyle incelenmiştir. Politik parti için belirli bir etki vardı $F(1.1.2)= 60.08$, $p<.001$, fakat cinsiyet için yoktu $F(1.102)=0.45$. Yaş $F(1.102)=2.84$ ve işsel statü $F(1.102)=0.32$ değerleri önemli olmamakla birlikte hiçbir etkileşimde bulunmamışlardı.

Son olarak 5 dereceli ABI ile 11 dereceli ABI arasındaki ilişki hesaplandı. Öğrencilerin kişisel cevaplarında $r(148)=.76$, $p<.001$ olarak bulundu. Cevaplayana dayanan öğrenci cevaplarında ise $r(148)=.67$, $p<.001$ olarak bulunmuş ve geçerlilik burada da görülmüştür.

Otorite Davranış Ölçeğine İlişkin Sonuçlar

Çalışma 1'deki sonuçlar ABI'nın güvenilir olduğunu göstermiştir. İlk olarak ABI'daki her madde ona denk gelen RABI'daki maddelerle ilişkilendirilmiştir. Böylece, elde edilen davranışsal bilgilerin uyum içinde oldukları görülmüştür. İkinci olarak, otorite durumlarının çeşitliliğine rağmen ölçek, iyi psikometrik özellikler göstermiştir. Her madde, kalan maddelerin toplamıyla bağlantılı çıkmış ve ölçümlerde iç tutarlılık tatmin edici olmuştur.

ABI geliştirilirken kullanılan yöntem; geçerliliği az ve çok olan maddeleri; ölçülen kavrama daha yakın ve uzak maddeleri, toplam madde bağlantıları

yoluyla saptanmıştır. Belli maddelerin geçerliliğindeki farklar, sorudaki davranışın açık veya görülebilir olup olmamasına bağlıdır. Örneğin, görülebilir bir aktivite olan “kiliseye gitme”yi içeren 11.maddenin ilişkisi .88; daha az görülebilir bir aktivite olan “doktorun emirlerine uyma”nın ilişkisi.24 olmuştur.

Toplam-madde ilişkilerine baktığımızda ABI'nın “yüksek derecedeki insanlar” ($r=.59$) ve “polis” ($r=.57$) gibi geleneksel ve kurumsal otoritelere karşı duyulan saygıyı değerlendirdiğini gösterir. Bu yorumlamanın tutarlılığını, “asiler” ($r=.61$) ve “sol kanat radikal partisi” destekçileri ($r=.67$) gibi varolan sosyal düzeni eleştiriyi ima eden maddeler sağlamaktadır. Bu görünüş yüksek ilişki düzeyi ile desteklenmektedir ($r=.75$). Korelasyon ABI ve GAIAS arasındadır.

ABI ve GAIAS arasındaki ilişki ABI'nın geçerliliğini desteklediğini göstermektedir, çünkü GAIAS otoriteye olan tavrın güvenilir ve geçerli bir ölçümüdür. Geçerlilik testlerinin birinde, kriter gruplarının üyelik seçiminde sorulardaki geniş yapılanmadan yararlanılmıştır. ABI, iki grubun otoriteye yöneliminde şiddetli bir ayırım getirmiştir. Ek olarak, ABI'daki derecelendirmeler otoriteyi kabul veya ret gibi hükümlerle fikir birliği içerisinde gözükabilir. ABI'daki derecelendirme ayrıca anlamlı bir şekilde ($p<.001$) daha fazla ve daha az muhafazakar partileri destekleyen gruplar arasında bir ayırım getirmiştir. Bu yönde ABI GAIAS'a benzemektedir. Çünkü kurumsal otoriteye karşı tavır ölçümünün, İngiltere'deki daha çok ve daha az muhafazakar iki partinin taraftarlarının ayırımını yaptığı gösterilmiştir.

ABI otorite kabulünü değerlendirmede güvenilir ve geçerli bir araçtır.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın evren ve örnekleme, verilerin toplanması ve analizler yer alacaktır.

Bu çalışma, İstanbul ilindeki kişilere uygulanan Authority Behavior Inventory (ABI)'nin Dilsel Eşdeğerlilik ve Güvenirlik çalışmasını içeren Tarama Modeli türünde bir araştırmadır.

Evren ve Örneklem

Araştırma, Otorite Davranış Ölçeği'nin Dilsel Eşdeğerlilik ve Güvenirlik çalışmalarını kapsamı dolayısıyla, her bölüm için veri toplama işlemi, farklı çalışma grupları üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Otorite Davranış Ölçeği'nin dilsel eşdeğerlilik çalışması için, 1998-1999 öğretim yılında M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, İngilizce Öğretmenliği Programı 3. Ve 4. Sınıfta okuyan, iyi düzeyde İngilizce bilen 52 öğrenci çalışma grubu olarak seçilmiştir.

Güvenirlilik ve madde analizi çalışmaları için ise, M.Ü., Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, 1999-2000 öğretim yılında 4. sınıfta okuyan, toplam 30 öğrenci üzerinde yapılmıştır

Veriler ve Toplanması

Otorite Davranış Ölçeği'nin uygulamaları genel bir yönergenin verilmesiyle, standart bir şekilde yapılmıştır. Öğrencilerin motive olmaları ve soruları çekinmeden içtenlikle cevaplayabilmelerini sağlama amacıyla, kendilerine verilen ölçeğin ülkemizde kullanılabilmesi için bir araştırmanın yapılmakta olduğu kısaca açıklanmış ve araştırmanın amacının ölçeği değerlendirmek olduğu, tek tek bireylerin değerlendirilmesine gidilmeyeceği, cevapların sadece araştırmacı tarafından değerlendirilip kullanılacağı belirtilmiştir. Bu nedenle öğrencilerden kimliklerini açıkça belirtmeleri istenmemiş ve rumuz kullanmaları istenmiştir. Bu açıklamalardan sonra ölçeğin yönergesi okunmuş ve maddelerin nasıl işaretleneceği gösterilmiş ve uygulamaya geçilmiştir.

Otorite Davranış Ölçeği öğrencilere, sınıf ortamında, ders saati içinde uygulanmıştır.

Otorite Davranış Ölçeğinin uygulama süreci 20 ile 30 dakika arasında değişmektedir.

Otorite Davranış Ölçeğinin uygulanması, araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama aracı olarak kullanılan Otorite Davranış Ölçeğinin İngilizce formu EK B Tablo 1'de, Türkçe formu EK C Tablo 1'de verilmiştir.

Verilerin özömlenmesi ve Yorumlanması

Araştırmada çeşitli bölümler için farklı istatistiksel teknikler kullanılmıştır. Toplanan veriler her bölüm için istatistiksel tekniklerle ayrı ayrı özömlenmiş, sonuçlar tablolar halinde verilmiş ve tabloların özetleri metin içinde yapılmıştır.

Dilsel Eşdeğeriilik alışması

Bir kùltürde geliştirilmiş bir testin başka bir kùltürde güveniriğini ve geçerliğini tespit etmeye yönelik çalışmaların ilk aşamasını özgün formun çevirisinin yapılması ve dil eşdeğeriiliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar oluşturur (Geisinger, 1994; Öner, 1994).

Ölçeğinin ùlkemiz koşullarına uyarlanması ilk olarak dilsel eşdeğeriliğe sahip olup olmadığı sınanmıştır. Bu amaçla; birinci aşamada ölçek, İngilizce'yi iyi derecede bilen İngiliz filolojisini bitirmiş bir klinik psikolog, biri Boğaziçi Üniversitesi biri ODTÜ mezunu iki rehber danışman ve bir çevirmen birbirinden

bağımsız olarak Türkçe'ye çevirmişlerdir. İkinci aşamada, yapılan bu çeviriler yine alanında on yıldan fazla tecrübesi olan ve psikanalitik teoriyi iyi bilen ve aynı zamanda Amerika'da Dil Bilimi üzerine master yapmış bir klinik psikolog ve iki psikiyatrist tarafından maddeler tek tek değerlendirilerek nihai Türkçe forma ulaşılmıştır. Bu Türkçe forma Otorite Davranış Ölçeği (ODÖ) adı verilmiştir.

Dilsel eşdeğerlik çalışması, testin orijinal İngilizce formundaki her test maddesinin, Türkçe'ye çevrilme işleminde bir hata olup olmadığını ve her test maddesinin ne derece belirttiği anlama uygun olarak çevrildiğini test etmek amacıyla yapılmıştır.

Dilsel Eşdeğerlilik çalışması için 52 kişilik çalışma grubuna 1 hafta ara ile önce testin İngilizce, sonra Türkçe formu uygulanmıştır.

Her öğrenci için iki uygulamadan elde edilen verilerin puanlaması yapılmış ve elde edilen veriler arasında ilişki araştırılmıştır. İlişki katsayısının elde edilmesinde Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısı formülü kullanılmıştır (Hays, 1973, s.632; Rosenberg, 1990, s.112).

$$r = \frac{n\sum xy - \sum x \sum y}{\sqrt{[n\sum x^2 - (\sum x)^2][n\sum y^2 - (\sum y)^2]}}$$

İki uygulama arasında ilişkiler katsayısının bulunmasından sonra aynı puanlar esas alınarak, iki ilişkili örneklemin aritmetik ortalaması arasındaki farkın standart hatası hesaplanmıştır (Köksal, 1985, s. 372).

$$SH_f = \sqrt{\sigma_{x_1}^2 + \sigma_{x_2}^2 - 2r_{12} \cdot \sigma_{x_1} \cdot \sigma_{x_2}}$$

Bu formülden çıkan sonuçlar t testi formülünde sınanmıştır (Akhun, 1981, s. 17).

$$t = \frac{x_1 - x_2}{SH_f}$$

Bu aşamada her bir test maddesi için aynı işlemler yapılmıştır. Her bir test maddesi için ilişki katsayılarına, daha sonra da ilişkili grup için aritmetik ortalamalar arası farka bakılmıştır.

Dilsel eşdeğerlilik çalışmasında her test maddesi için bulunan istatistiksel veriler özet tablo halinde sunulmuştur.

Dilsel eşdeğerlilik çalışmasında, her bir test maddesi için bulunan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayılarının, en az .05 düzeyinde anlamlı olması beklenmektedir. Yine bu çalışmada ilişkili grup t testi sonuçlarının da anlamlı olmaması beklenmektedir.

Madde Analizi

Madde analizleri, her hangi bir ölçme aracının bütününde ya da ayrı ayrı alt bölümlerinde yer alan maddelerin bütünde ve alt bölümlerde anlamlı olarak yer alıp almadıklarının ortaya çıkarılmasını sağlar.

Otorite Davranış Ölçeğinin madde analizi hesaplamalarında item-total ve item-remainder değerleri ile maddelerin madde ayırdedicilik düzeyleri bulunmuştur.

Madde analizlerinde atılacak ilk adım, her maddenin, testin tümünden elde edilen puanla arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Sıralamalı ölçek gibi ikiden fazla seçenekli maddeler söz konusu olduğunda kullanılacak en iyi formül Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonudur (Nunnaly, 1978, s.280).

İtem-total, testten elde edilen toplam puanlarla, her bir test maddesi arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. İtem-total ilişkilerini farklı yöntemlerle (alt üst çeyrekler arasındaki ilişkinin hesaplanması vb.) ortaya çıkarmak mümkündür. Ancak yapılan çalışmalar kullanılan yöntemlerin farklı olmasına karşın elde edilen sonucun hemen hemen aynı olduğunu ortaya koymaktadır (Nunnaly, 1978, s.279,280).

İtem-remainder, testte yer alan her bir madde ile toplamdan bu maddenin çıkarılması ile elde edilen sonuç arasındaki ilişkinin bulunduğu yöntemdir (Keeves, 1990, s.380). İtem-remainder'ın hesaplanmasında şu formül kullanılmaktadır (Nunnaly, 1978, s.281):

$$r_{it} = \frac{r_{it} \cdot \sigma_t - \sigma_i}{\sigma_i + \sigma_t - 2\sigma_i \cdot \sigma_t \cdot r_{it}}$$

r_{it} = Maddenin testin toplam puanı (y) ile ilişkisi

σ_t = Toplam puanın varyansı

σ_i = Test maddesinin varyansı

σ_i^2 = 1. Soruya verilen cevapların varyansı

σ_t^2 = 1. Soru hariç toplamın varyansı

Bir testin bütün maddelerinin item-total ve item-remainder sonuçlarının en az .05 düzeyinde anlamlı olması beklenmektedir.

Madde analizi yöntemlerinden diğeri, her bir maddenin ayırdedicilik düzeyinin belirlenmesidir. Testin her alt skalasından alınan puanlar, en yüksekten en düşüğe doğru sıralanarak, üst %27 ve alt %27'yi oluşturan gruplar çekilir. Bu iki grup arasında ilişkisiz "t" testi formülü ile her maddenin tek tek ayırdedicilik değerleri bulunur. Çıkan sonuçlardan en az .05 düzeyinde anlamlı olan maddelerin ayırdedicilik özelliğine sahip olduğu sonucuna varılır.

İlişkisiz grup t testi formülü aşağıda verilmiştir (Köksal, 1985, s.209).

$$SH_f = \sqrt{\frac{\sigma_1^2}{n_1} + \frac{\sigma_2^2}{n_2}}$$

Bu formülden çıkan sonuçlar, t testi formülünde sınanmıştır.

$$t = \frac{x_1 - x_2}{SH_f}$$

Güvenirlik

Güvenirlik, bir test veya ölçme aracının ölçtüğü şeyi ne derece doğru ölçtüğü ile ilgilidir (Tekin, 1993, s.55). Aslında güvenilirlik, bazı belirgin ayırdedici özelliklerin, aynı şartlar altında ne derece tutarlı olduğuyla ilgilidir (Nunally, 1970 s.107-108). Güvenirlik bir ölçme aracının duyarlı, birbiriyle tutarlı ve kararlı ölçme sonuçları verebilmesi gücüdür.

Bir ölçeğin güvenilirlik düzeyini kestirmek için birden çok teknik vardır (Anastasi, 1988, s.116). Bunlardan hangisinin izleneceği madde puanlarının doğasına, ölçek hakkındaki sayıtlara, araştırma koşullarına ve amaçlarına bağlıdır. Likert tipi bir ölçeğin güvenilirliğini kestirmek için, öncelikle Cronbach (1951) tarafından geliştirilmiş olan ve kendi adıyla anılan alfa katsayısının kullanılması gerekir. Cronbach alfa katsayısı ölçek içinde bulunan maddelerin iç tutarlılığının, homojenliğinin bir ölçüsüdür (Tezbaşaran, 1996, s.45-46).

Otorite Davranış Ölçeğinin güvenilirliğinin belirlenmesi için, testin devamlılık katsayısı ve iç tutarlık katsayısının bulunması işlemleri yapılmıştır.

Aynı test formunun, aralıklı olarak aynı gruba uygulanması ve iki uygulamadan elde edilen puanlar arasındaki korelasyonun hesaplanması işlemine, devamlılık katsayısı denmektedir.

Aynı testi iki farklı zamanda uygulamak güvenilirlik katsayısını tam olarak saptamadaki en kolay yoldur (Nunally, 1970, s.123).

Otorite Davranış Ölçeğinin test-tekrar test metodu ile devamlılık katsayısının bulunması için, 30 kişilik çalışma grubuna test 15 gün ara ile iki kez uygulanmıştır. Puanlama işlemi yapıldıktan sonra, iki uygulama arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpım Korelasyon katsayısı kullanılarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin iç tutarlığının belirlenmesinde Cronbach alfa yöntemi kullanılmıştır (Cronbach, 1960, s.115).

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum(\sigma^2)}{\sigma^2} \right]$$

$\sum(\sigma^2)$ = Teste yer alan bütün maddelerin varyanslarının toplamı

σ^2 = Testten elde edilen toplam puanların varyansı

n = Testteki toplam madde sayısı

İçsel tutarlılık katsayısı, bir testin içerdiği maddeler arası ilişkileri hakkında bilgi verir. Eğer içsel tutarlılık katsayısı yüksekse maddelerin birbirleriyle yüksek bir korelatif ilişki içinde oldukları ve dolayısıyla testin homojenlik özelliğinin yüksek olduğu anlaşılır. Bu ise o testin maddelerinin aynı yapını ölçmeye yönelik olduklarına işaret eder (Aiken, 1982; Anastasi, 1982; Öner, 1997).

Cronbach alfa değerlerinin en az 0.5 düzeyinde anlamlı olması beklenmektedir.

İç tutarlılığın belirlenmesinde kullanılan bir diğer yöntem, Spearman Brown formülüdür (Cronbach, 1960, s.131; Lewis ve Aiken, 1976, s.63).

$$r'_{xx} = \frac{2r_{12}}{1 + r_{12}}$$

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUM

Bu araştırmanın amacı, Otorite Davranış Ölçeğinin Türkiye koşullarına uygun hale getirilmesi için Dilsel Eşdeğerlilik ve Güvenirlik çalışmasının yapılmasıdır. Bu belirtilen amaçlar doğrultusunda toplanan veriler ve yorumları sırasıyla bu bölümde verilmiştir.

Dilsel Eşdeğerlilik Çalışmasına İlişkin Bulgular

Otorite Davranış Ölçeği 24 sorudan oluşan bir testtir. Birinci aşamada bu soruların her birini İngilizceyi iyi derecede bilen İngiliz filolojisini bitirmiş bir klinik psikolog, biri Boğaziçi Üniversitesi biri ODTÜ mezunu iki rehber danışman ve bir çevirmen birbirinden bağımsız olarak Türkçe'ye çevirmişlerdir. İkinci aşamada, psikanalitik teoriyi iyi bilen ve aynı zamanda Amerika'da Dil Bilimi üzerine master yapmış bir klinik psikolog ve iki psikiyatrist tarafından maddeler tek tek değerlendirilmiştir.

Bu çevirilerin ışığı altında, Tez Danışmanı Prof.Dr.Betül Aydın tarafından her soru maddesi tek tek incelenmiş, gerekli düzeltmeler yapılarak nihai Türkçe forma ulaşılmış ve bu forma Otorite Davranış Ölçeği (ODÖ) adı verilmiştir.

Dilsel Eşdeğerlilik çalışması, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, İngilizce Öğretmenliği Programı 3. ve 4. sınıfında okuyan, iyi düzeyde İngilizce bilen 52 kişi üzerinde yapılmıştır.

İlk uygulamada testin orijinal İngilizce formu, daha sonra Türkçe'ye çevrilmiş olan form uygulanmıştır. İki uygulama arasında 1 hafta ara bulunmaktadır.

Bu iki uygulamada alınan veriler üzerinde deneklerin her soruya verdikleri puanlar ve aralarındaki ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda, yine İngilizce-Türkçe puanları arasındaki farklılığı belirlemek için "t" testi uygulanmıştır. İlişki katsayıları ve "t" testi hem maddeler için, hem de testin geneli için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Otorite Davranış Ölçeğinin İngilizce ve Türkçe uygulama sonuçları arasındaki ilişki katsayıları ve ilişkili grup t testi sonuçları Ekler bölümünde Ek A Tablo 1 ve Tablo 2'de gösterilmiştir.

İki formdan elde edilen madde ve toplam puanlar arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpım Korelasyon tekniği ile sınanmış ve $r=.78$ ($P<.01$) düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Testteki 24 soru için bulunan İngilizce-Türkçe korelasyon katsayıları incelendiğinde, genelde ilişki katsayılarının manidar düzeyde olduğu görülmektedir. Ancak, "Kişisel olarak hoşlanmasanız da konusunda uzman olan

kişilere saygılı davranır mısınız?” (madde 7), “Polisle dalga geçenlere tepki gösterir misiniz?” (madde 12), “Otorite durumundaki kişilerle dalga geçen insanlara sinirlenir misiniz?” (madde 22) ifadelerinin İngilizce ve Türkçe uygulamalarında verdiği mesajın denekler tarafından farklı olarak algılandığını düşündürmektedir.

Madde Analizine İlişkin Bulgular

Otorite Davranış Ölçeğinin madde analiz çalışmasında ilk olarak her sorunun toplam test puanları ile ilişkisi araştırılmıştır. İkinci olarak her bir test sorusunun ayırtedicilik değerleri belirlenmiştir.

Madde Toplam İlişisine Ait Bulgular

Testi oluşturan soruların toplam test puanları ile ilişkisini araştırmak için item-total ve item-remainder değerleri elde edilmiştir. Değerlerin en az .05 düzeyinde anlamlı çıkması koşul olarak kabul edilmiştir.

Madde analizi 112 kişilik bir çalışma grubu üzerinde yürütülmüştür. Testin tümü için elde edilen item-total ve item-remainder değerleri Ekler bölümünde Ek A Tablo 5’te gösterilmiştir.

Testin tümü incelendiğinde 22 sorunun item-total sonucu, 17 sorunun item-remainder sonucu en az .05 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Ancak “İşler kötü gittiğinde, sizden daha deneyimli ve bilgili birinin rehberliğini arar mısınız?” (madde 13), “Bir doktorun tavsiyesinden emin olmadığınız zaman ikinci bir yere başvurur musunuz? (madde 19) ifadeleri ölçeğin bütünüyle ilişkili görülmemektedir.

Madde Ayırtediciliklerine Ait Bulgular

Araştırmanın madde analizi bölümünde ikinci olarak her maddenin ayırtedicilik değeri bulunmuştur.

Çalışma grubu olarak seçilen 112 kişinin aldığı puanlar, en yüksekten en düşüğe doğru sıralanmış ve üst %27’yi oluşturan grup ile alt %27’yi oluşturan grup diğerlerinden ayrılmıştır. Bu iki gruba ilişkisiz grup t testi formülü uygulanmış ve ortalamalar arasında fark olup olmadığına bakılmıştır.

Maddelerin ayırtedicilik değerlerinin en az .05 düzeyinde manidar çıkması beklenmektedir.

Maddelerin ayırtedicilikleri ve t testi sonuçları Ekler bölümünde Ek A Tablo 6’da gösterilmiştir.

Madde ayırtedicilik çalışması sonucunda, ayırtedici özelliğe sahip olmadığı belirlenen maddeler şunlardır; 17, 19. Bu maddeler otoriteye uyum yönünden bireylerarası tepki farkını ortaya koymuyor.

Güvenirlilik Çalışmasına İlişkin Bulgular

Güvenirlilik, bir testin veya ölçme aracının ölçtüğü şeyi ne kadar doğru ölçtüğü ile ilgilidir. Ölçmede güvenirlilik genelleme yapabilmek ile ilgili bir konu olarak ta adlandırılabilir (Nunnaly, 1970, s.107).

Bu bölümde Otorite Davranış Ölçeğinin Devamlılık ve İç Tutarlılık katsayıları ve ilişkili grup t testi sonuçları ve yorumları verilecektir.

Otorite davranış ölçeğinin devamlılık katsayısı, test-tekrar test yöntemi ile belirlenmiştir. Testin devamlılık katsayısının bulunabilmesi için 1999-2000 öğretim yılının birinci yarı yılı, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı'nda okuyan 4.sınıf öğrencilerinden oluşan 30 kişilik bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Test onbeş gün ara ile aynı çalışma grubuna iki kez uygulanmıştır.

Test-tekrar test yöntemi ile elde edilen devamlılık katsayıları Ek A Tablo 3'te gösterilmiştir.

Testin geneline bakıldığında ilişki katsayısı $r=.87$ olarak bulunmuş olup $p<.01$ düzeyinde manidardır. Ancak “Yanlış bir karar verdiğini düşündüğünüzde hakemin yargısını sorgular mısınız?” (madde 2), “İşe giderken, patronlarınız tarafından daha kabul edilir olmak için mi iyi giyinirsiniz? (madde 6), “İşler kötü gittiğinde, sizden daha deneyimli ve bilgili birinin rehberliğini arar mısınız?” (madde 13) ifadeleri manidar bulunamamıştır.

Test-tekrar test yöntemi ile elde edilen ilişki katsayılarının bulunmasından sonra, testin ortalamaları arasında fark olup olmadığı incelenmiş ve Ek A Tablo 4’te gösterilmiştir.

Elde edilen sonuçlar arasında “Öğretmenlere mesleklerini beğendiğinizi söyler misiniz?” (madde 10) ve “Aceleniz olduğunda, eğer güvenli görüyorsanız, hız limitini aşar mısınız ya da sürücüye aşmasını söyler misiniz?” (madde 15) ifadeleri bireylerin kalıcı otorite davranışlarını ölçmemektedir.

BÖLÜM VI

ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın amacı, Otorite Davranış Ölçeğinin Türkiye koşullarına uygun hale getirilmesi için Türkçe Dilsel Eşdeğerlik, Güvenilirlik çalışmalarının yapılmasıdır. Bu bölümde Otorite Davranış Ölçeğinin tanıtılması ve yapılan çalışmalara ait bulgular genel olarak özetlenmiştir. Elde edilen bulgulara dayanarak sonuç ve öneriler yapılmıştır.

Özet

Bu çalışmada Avustralya'da öğrenci ve öğrenci olmayan genç yetişkinler için geliştirilmiş olan "Authority Behavior Inventory" (ABI)'nin ülkemiz için adaptasyon yapılmıştır.

ABI adlı otoriteye yönelik davranışları ölçen test, otoriteyi ölçen tutum ölçeklerine alternatif bir davranış ölçeği olarak 1982 yılında Ken Rigby tarafından geliştirilmeye başlanmış ve 1984 yılında son şeklini almıştır. ABI 24 itemden oluşmaktadır. İtemlere verilen cevaplar, likert tipi 1'den 5'e kadar derecelenmiş skala üzerine işaretlenerek gösterilir.

Kısa sürede uygulayabilme ve değerlendirebilme pratikliğine sahip olan ABI ile bireyin otoriteye yönelik bir davranış eğilimi içerisinde olup olmadığı

hakkında bilgi edinilebilmektedir. Ülkemizde geliştirilmiş ya da adaptasyonu yapılmış bir otoriteye yönelik davranış ölçeği olmadığı düşüncesiyle ABl'nın dil eşdeğerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır.

İlk olarak ölçeğin orijinal formundan Türkçe'ye yapılan çeviriyi, kültürümüze uygunluğunu ve maddelerin otoriter davranışı temsil ediciliğini sınamak için uzman kanısına başvurulmuş ve uzman kanısından elde edilen sonuçlarla ölçeğin yapısal geçerliği yapılmıştır.

Uzman kanısına göre bazı maddelerinde değişiklikler yapılan ölçeğin yeniden düzenlenmiş şeklinin "Türkçe" formu ve orijinal "İngilizce" formu, bir hafta ara ile test-tekrar test yöntemiyle 52 kişilik bir pilot gruba "dil eşdeğerliliği"ni ölçmek amacıyla uygulanmış ve her iki uygulamanın verileri arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Elde edilen ilişki katsayısı $r = .78$, $p < .01$ 'dir. Eşdeğerliliği sağlayan bu Türkçe forma ODÖ adı verilmiştir.

Ölçeğin güvenilirlik çalışmalarının ilkinde Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ($N = 112$) $.69$ olarak bulunmuştur. İkinci çalışmada 30 kişilik örneklem grubuna onbeş gün ara ile yapılan test-tekrar test güvenilirliği analiz sonucu $r = .87$, $p < .01$ olarak bulunmuştur.

Araştırmanın verilerine uygulanan analiz sonuçları, teker teker tartışılıp yorumlanmış ve otorite kavramının kültürel özellikler taşıdığı vurgulanarak bu

konuda ülkemizde yeni araştırmalara ihtiyaç olduğu vurgulanmış ve bazı öneriler sunulmuştur.

Sonuç

Otorite Davranış Ölçeği'nin Dilsel Eşdeğerlilik alışması 1999-2000 öğretim yılında Marmara Üniversitesi Y.D.E.B., İngilizce Öğretmenliği Programı 3. ve 4. sınıfında okuyan, iyi düzeyde ingilizce bilen 52 öğrenci grubu üzerinde yürütölmüştür.

Madde analizi alışması Marmara Üniversitesinde öğrenim gören 112 kişilik bir öğrenci grubu üzerinde yürütölmüştür.

Güvenirlik alışmaları Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Faköltei, Eğitim Bilimleri Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı'nda eğitim gören 30 öğrenci, çalışma grubu olarak seçilmiştir.

Bu çalışmada ilk olarak Otorite Davranış Ölçeğinin İngilizce formunun Türkçe'ye eviri işlemleri yapılmıştır. Otorite Davranış Ölçeğinin İngilizce ve Türkçe formları arasında ilkönce ilişki katsayısı bulunmuştur. Daha sonra da, puanlar arası farklılığa bakılmıştır.

Test genelinde ilişki katsayısı .01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ancak Türkçe ve İngilizce formlarında verilen mesajların farklı algılanmasından dolayı bazı soruların manidar olmadıkları görülmüştür. Bu sorular 7,12 ve 22 numaralı sorulardır.

Otorite Davranış Ölçeğinin İngilizce ve Türkçe formları arasında puan ortalamaları açısından fark bulunmuştur. Bunun nedeni iki uygulama arasında denek gruplarının konu ile ilgili bilinç düzeylerinin artmasına, olayı kavramalarına ve bilinçlenmelerine bağlanabilir.

Madde analizi çalışmaları iki ayrı istatistiksel yöntemle yapılmıştır. İlk olarak test maddelerinin toplam test puanlarıyla ilişkisi, ikinci olarakta maddelerin ayırtedicilik değerleri bulunmuştur.

Testi oluşturan maddelerin toplam test puanları ile ilişkisine İtem-total ve item-remainder değerleri bulunarak bakılmıştır.

Testin tümü için yapılan item-total ve item-remainder işlemleri sonucunda, 24 maddeden 22 tanesinin en az .05 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Anlamlı bulunmayan “İşler kötü gittiğinde, sizden daha deneyimli ve bilgili birinin rehberliğini arar mısınız?” (madde 13) ve “Bir doktorun tavsiyesinden emin olmadığınız zaman ikinci bir yere başvurur musunuz?” (madde 19) ölçeğin bütünüyle ilişkili değildir. Bunun nedeni ise bu maddelerin otoriteyi ölçmediği ya

da kültürel yapımızda var olan geleneksel otorite olgusunun dışında algılanması olabilir.

Madde analizi çalışması için ikinci olarak, maddelerin ayırdedicilik değerleri bulunmuştur.

Madde ayırdedicilik çalışması sonucunda 24 maddeden 22 tanesinin, istenen düzeyde ayırdedici özelliğe sahip test maddeleri oldukları bulunmuştur. Ayırdedici özelliği sahip olmayan maddeler 17, 19 nolu maddelerdir. Bu maddeler otoriteye uyum yönünden bireyler arası tepki farkını ortaya koymamaktadır.

Daha sonra, Otorite Davranış Ölçeğinin güvenilirlik çalışmaları içinde testin devamlılık ve iç tutarlılık katsayılarının bulunması işlemleri yapılmaktadır.

Otorite Davranış Ölçeğinin devamlılık katsayıları test-tekrar test yöntemi ile bulunmuştur. İki uygulama arasında 15 gün ara bulunmaktadır. İki uygulamadan elde edilen ilişki ve ilişkili grup "t" testi sonuçları değerlendirilmiştir. Puanlar arasındaki ilişki katsayılarının ortalaması .87'dir ve anlamlı düzeydedir. Bu değerler orijinal değerlerden daha yüksektir.

Test-tekrar test uygulamasının ilişkili grup "t" testi sonuçları arasında 10. ve 15. sorular dışındaki sorular arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. 10. ve 15. sorular bireylerin kalıcı otorite davranışlarını ölçmemektedir.

İç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alfa değerleri testin tümü için hesaplanmıştır. Testin tümü için hesaplanan iç tutarlılık katsayısı .69'dur.

Güvenirlik çalışması olarak yapılan test-tekrar test metodu ile bulunan devamlılık katsayıları ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları incelendiğinde her iki çalışmada da çıkan sonuçlar en az .01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir.

Öneriler

Geleneksel yapılarla modern yapılar arasındaki önemli farklardan biri, otoritenin nasıl algılandığı ve otoritenin toplumsal yaşam alanındaki görünümüdür.

Geleneksel yapılarda otoritenin kutsal bir nitelik taşıması, bireylerin sorgulamanın ötesinde geleneksel bağlılık duygusuyla itaat etmeleri sonucunu doğurur.

“ Uzun bir süreden beri geçerli olan geleneklere uygun olarak yönetimde bulunanların -kutsal- olduğu inancı da, geleneksel otoritenin meşruluğunu yaratır. En somut siyasal örneğini feodal yapıda bulan bu otorite tipinde, yönetenlere bırakılan keyfilik alanı bile gelenekler tarafından saptanmıştır. Yönetilenler ise, geleneksel bağlılık duygusuyla yönetenlere itaat ederler.” (Tolon, 1983, s. 41).

Rigby'nin geliştirdiği Otorite Davranış Ölçeği'nin bir anlamda kültürler arası farkları ortaya koyma açısından anlamlı bir içeriği vardır. Davranış ölçekleri uyarlamasında en büyük sorunlardan biri dilsel eşdeğerliliğin yanısıra kültürel eşdeğerliliğin kurulamamasıdır.

Türkiye gibi feodal kültürün ağırlık kazandığı ülkelerde, otorite gibi siyasal, ekonomik ve sosyal unsurları içinde barındıran olguların özgünlük taşıdığı ve bu özgünlük içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Avusturalya'da geliştirilen bu ölçek Avrupa kültürü temel alınarak hazırlanmıştır.

Ölçekteki bazı soruların manidar çıkmaması iki kültür arasındaki temel farktan kaynaklanmaktadır. Örneğin orijinal metinde “Avusturalya Milli Marşı çalındığında ayağa kalkar mısınız?” sorusu Türkçe'ye “Milli Marş söylendiğinde ayağa kalkar mısınız? şeklinde çevrilmiştir. Bir Avustralyalı için milli marşın anlamı ile bir Türk için milli marşın anlamı çok farklıdır. Türkiye'de ise milli marş söylenirken ayağa kalkmak yasal bir zorunluluktur.

Keza toplumların polis gibi otoriteyi temsil eden kurumlara bakışı farklıdır. Örneğin bir tiyatro topluluğunun Alman SS üniforması giyerek İstanbul'da

kahvehanede kimlik kontrolü yapması ve kimsenin buna itiraz etmemesi, kahvehanedeki insanların üniforma taşıyan herkesin otoriteyi temsil ettiği inancının ve itaatkar tavrın bir göstergesidir.

Kültürümüzdeki otorite kavramı yasayla da desteklenmektedir. Bu nedenle bireylerin yapma ya da yapmama özgürlükleri kısıtlamakta, bireysel özgürlük yerine toplumsal uyuma zorlanmaktadır.

Sonuç olarak kültürümüze uygun bir Otorite Davranış Ölçeği geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

- Abadan-Unat, Nermin, **Kamuoyu**, A.Ü.B.Y.Y. Ders Notları, 1988, Ankara.
- Adler, Alfred. **İnsanı Anlama Sanatı**, çev. Şelale Başar, Dergah Yayınları, İstanbul, 1985.
- Adorno, T. W., Frenkel-Bruswik E., Levinson D. J. Ve Sanford P. N., **The Authoritarian Personality**, New York, Harper, 1950.
- Aiken, J. Ve Lewis, R. **Psychological Testing and Assessment**. 2. Baskı, Allyn and Bacon, Inc, 1976.
- Akboy, Rengin. **Otoriteriyen ve Demokratik Özellikler Gösteren İlkokul Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Uyardıkları Kastrasyon Anksiyetesinin Karşılaştırılması**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1986.
- Akhun, İlhan. **İstatistiksel Formüller ve Tablolar**, Ankara 1994.
- Alkan, Türker, **Saldırgan Önyargı ve Yabancı Düşmanlığı**, Hil Yayın, İstanbul, 1983.
- Alkan, Haluk. **İslam Siyasi Düşüncesinde Otorite Kavramı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994.
- Anastasi, A. **Psychological Testing**, 5. Baskı, Mc. Millian Press, 1982.
- Aytuna, Hasip. **Orta Dereceli Okullarda Öğretmen ve Problemleri**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1963.
- Bilgin, Nuri. **İnsan İlişkileri ve Kimlik**, Sistem Yayıncılık, 1. Baskı, 1996, İst.

- Bilhan, Saffet. **Eğitim Felsefesi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Yayınları, 1. Cilt. Ankara, 1991.
- Binat, Tarık. **Disiplin ve Meslek Ahlakı**, İstanbul, Yenilik Basımevi, 1958.
- Büyükdüvenci. Sabri. **Eğitim Felsefesine Giriş**, Savaş Yayınları, Ankara, 1991.
- Cappius Marie. **Çocuklarımızın Terbiyesi Yolunda Gördüklerim ve Denediklerim**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Çev. Avni Yukarıuç, İstanbul, 1952.
- Çam, Esat. **Siyaset Bilimine Giriş**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Yayınları, İstanbul, 1975.
- Çamoğlu Ferit. **Okulculuğumuzun Temel Problemleri**, Danişment Matbaası, Manisa, 1960.
- Crombach, L. J. **Essentials of Psychological Testing**. 2. Baskı. Harper and Brothers Publishers, 1960.
- Daver, Bülent, **Siyasal Bilimine Giriş**, Doğan Yayınevi, Ankara, 1968.
- Demiray, Kemal, Ruşen Alaylıoğlu, **Ansiklopedik Türkçe Sözlük**, 7. Baskı, İnkılap Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1995.
- Duverger, Maurice. **Siyaset Sosyolojisi**, Çev. Şirin Tekeli, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Enç, Mithat. **Ruhbilim Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumları Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974.
- Ersavcı Aydın. **İdareci ve Eğitim**. Ankara, Sevinç Matbaası. 1974.
- Felice, Renzo. **Interpretations of Italian Fascism**, Trans. Brenda Huff, Harvard University Press, Everett, England-Cambridge, 1977.
- Fromm, Erich. **Sağlıklı Toplum**, Çev. Yurdanur Salman ve Zeynep Tanrıseven. 2. Baskı, Payel Yayınevi, İstanbul, 1990.

- Fişek, Kurthan, **Yönetim**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975.
- Geçtan, Engin. **Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988.
- Gökçe, Birsen, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme" **Aile Yazıları - I**, Der: B. Dikeçligil - A. Çiğdem, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, Ankara, 1991.
- Güvenç, Naci. **Kamu Yönetiminde Yasal Otorite ve Kanun Hükmünde Karamameler**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1991.
- Hançerlioğlu, Orhan. **Felsefe Ansiklopedisi**. Cilt 7. Remzi Kitabevi, İstanbul 1980.
- Hays. W.L. **Statistiks for The Social Sciences**. 2. Baskı, Hold, Rinehard and Winston, Inc., 1973.
- Herbert, A. Simon, Donalt W., Smithburg, Victor. A. Thampson. **Kamu Yönetimi**, Çev. Cemal Mihçioğlu, Ankara. 1975.
- Isaacs Suzan. **İlkokul Çocuğu ve Öğretmen**. Çev.: Yılmaz Öz, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1964.
- J. Leir - G. Rustin. **Genel Pedagoji**. Çev. Nejat Yüzbaşıoğulları, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1974.
- Journal of Personality Assessment**, 1987, 51(4), Lawrence Erlbaum Associatey, inc.

- Kağıtçıbaşı Çiğdem. **Sosyal Değişmenin Psikolojik Boyutları**. İzmir Lise Öğrencileri Üzerinde Bir İnceleme, Sosyal Bilimler Dergisi, Yayın No.: A – 5, Ankara, Ayyıldız Matbaası. 1. Baskı, 1972.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. **İnsan ve İnsanlar**, 6.Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1985.
- Kanad, H. Fikret. **Pedagoji**, 1.Cilt, 6.Baskı, Ar Basımevi, Ankara, 1948.
- Kıray, Mübeccel, **Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası**, D.P.T. Yayını, Ankara, 1964, s. 6.
- Kızılçelik Sezgin, Yaşar Erdem. **Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü**, 4. Baskı, Saray Yayıncılık, İzmir, 1996.
- Kızılçelik, Sezgin. **Sosyoloji Teorileri**. 2. Baskı Konya. 1994, Emre Yayıncılık.
- Koçel, Tamer. **İşletme Yöneticiliği**, İstanbul Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Yayınları.
- Köksal, B. A. **İstatistik-*Analiz Metodları**, 3. Baskı, Çağlayan Kitabevi, 1985.
- Lauster, Peter. **Kendine Güven**, Doruk Yayıncılık, 1996, Ankara.
- Leslie Lipson; **Politika Biliminin Temel Sorunları**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Yayın No.: 332, Çev. Karamustafaoğlu, Ankara,1973.
- Lipset, Martin. **Siyasi İnsan**, Çev. Mete Tuncay., Teori Yayınları, Ankara, 1968.
- Macciocchi, A. Maria. **Faşizmin Analizi**, Çev. Cemal Süreya, 2. Baskı, Payel Yayınevi, İstanbul, 1979.
- Mendel, Gerard. **Son Sömürge Çocuk**. Sosyo-Psikanaliz Açısından Otorite, Çev. Hamdi Portakal, Kabalıcı Yayınları, İstanbul, 1992.

- Meray, Seha, **Toplumbilim Üzerine**, Hil Yayınları, İstanbul, 1982.
- Nunnally. J.C. **Introduction to Psychological Measurement**. Mc Graw Hill Book Company, New York, 1970.
- Onaran, Oğuz. **Örgütlerde Karar Verme**. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. No.: 321, Sevinç Matbaası, Ankara, 1975.
- Onur, Bekir. "Disiplin Kavramı", **Eğitim ve Bilim**, Cilt 3. Sayı 17, 1979.
- Organski, A. F. Kenneth. **World Politics**, Second Printing, Alfred A-Knopf, Inc. 1968.
- Öner Necati, **İnsan Hürriyeti**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.
- Öymen. M. Raşit. **Psikoloji, Sosyoloji ve Pedagoji Açısından Ahlak Eğitimi**, Murat Matbaası, 3. Baskı, İstanbul, 1975.
- Özkök, Ertuğrul. **İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü**. Tan Yayınları, 1. Baskı. Ankara, 1985.
- Paulhan, FR. **Ahlakın Ahlaksızlığı**, Çev. M. Naci Ecer, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1946.
- Reboul, Oliver. **Eğitim Felsefesi**, Çev. M. Naci Ecer, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.
- Reich, Wilhelm. **Faşizmin Kitle Ruhu Anlayışı**, Çev. Bertan Onaran, 2. Basım, Payel Yayınevi, İstanbul, 1979.
- Rigby, Ken. "Relationships Among Three Concepts of Authoritarianism in Adolscent Schoolchildren", **The Journal of Social Psychology**, 128 (6),1987.
- Rokeach, Milton. **The Open Closed Mind**, New York. Basic Books, 1960.

- Rosenberg, K.M. **Statistics for Behavioral Sciences**. Wm. C. Brown Publishers, 1990.
- Russell, Bernord, **İktidar**, Çeviren Mete Ergin, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990.
- Sartori, Giovanni. **The Theory of Democracy Revisited**, Part One, Chatham House Publishers, Inc., New Jersey, 1987.
- Schapiro, Leonard, **Totalitarianism**, Preager Publisher, Inc., New York, 1972.
- Sennett, Richard. **Otorite**, Çev., Kamil Durand, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Serim, Timur, **Türkiye’de Aile Yapısı**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1972.
- San, Coşkun. **Max Weber’de Hukukun ve Meşru Otoritenin Sosyolojik Analizi**, A.İ.T.İ.A. Yayınları, Ankara, 1971.
- Sovard, C. **Çağdaş Pedagojiden Seçmeler**, Çev., Nejat Yüzbaşıoğlu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1969.
- Tekin, Halil. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, Yargı Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 1993.
- Tezbaşaran. A. A. **Likert Tipi Ölçek Geliştirme Klavuzu**, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, 1996.
- Tolon. Barlas. **Toplum Bilimlerine Giriş**, Savaş Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1983.
- Tormuş, Atilla. **Otoriter Kişilik ve Otoriter Kişiliğin Siyasal Alanda Yarışmasıyla İlgili Temel Yaklaşımların Karşılaştırılması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, TDY Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi,
Ankara, 1978.

Wallis, Andre. **Ana Babaların Eğitimi**, Çev. Mehmet Toprak, Remzi Kitabevi,
İstanbul, 1963.

Yayla, Ahmet. **Eğitim ve Öğretim Sistemimizin Otorite ve Sorumluluk
Açısından Değerlendirilmesi (İlk ve Orta Dereceli Okullarda)**,
Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış
Yüksek Lisans Tezi, Van, 1995.

EKLER

EK A

- Tablo 1** Dilsel Eşdeğerlik Korelasyon Katsayıları
- Tablo 2** Dilsel Eşdeğerlik Değişkenine Göre İlişkili Grup t Testi Sonuçları
- Tablo 3** Devamlılık Korelasyon Katsayıları
- Tablo 4** Devamlılık Değişkenine Göre İlişkili Grup t Testi Sonuçları
- Tablo 5.** İchtutarlık Değişkeni İçin Madde Analizi Sonuçları
- Tablo 6** Çeyrekler Değişkenine Göre Ayırtedicilik İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

EK A**Tablo 1. Dilsel Eşdeğerlik Korelasyon Katsayıları**

	r	Sd	p
S01	0.64	50	p<.01
S02	0.61	50	p<.01
S03	0.40	50	p<.01
S04	0.34	50	p<.05
S05	0.61	50	p<.01
S06	0.35	50	p<.05
S07	0.13	50	-
S08	0.36	50	p<.01
S09	0.42	50	p<.01
S10	0.30	50	p<.05
S11	0.49	50	p<.01
S12	0.05	50	-
S13	0.51	50	p<.01
S14	0.41	50	p<.01
S15	0.69	50	p<.01
S16	0.65	50	p<.01
S17	0.42	50	p<.01
S18	0.30	50	p<.05
S19	0.55	50	p<.01
S20	0.69	50	p<.01
S21	0.37	50	p<.01
S22	-0.15	50	-
S23	0.42	50	p<.01
S24	0.49	50	p<.01
TOPLAM	0.78	50	p<.01

EK A

Tablo 2. Dilsel Eşdeğerlik Değişkenine Göre İlişkili Grup t Testi Sonuçları

	İngilizce			Türkçe			Karşılaştırma				
	μ	S	n	μ	s	n	r	Sd	t	p	
S01	2.87	0.84	52	3.29	0.80	52	0.64	51	-4.39	0.0001	p<.01
S02	2.40	0.96	52	2.52	0.87	52	0.61	51	-1.03	0.3079	-
S03	2.81	1.03	52	2.77	0.76	52	0.40	51	0.28	0.7806	-
S04	3.46	0.96	52	3.19	0.74	52	0.34	51	1.96	0.0555	-
S05	2.89	0.94	52	2.92	0.84	52	0.61	51	-0.35	0.7278	-
S06	3.61	1.21	52	2.79	1.14	52	0.35	51	4.45	0.0000	p<.01
S07	3.39	0.99	52	3.79	0.80	52	0.13	51	-2.44	0.0182	p<.05
S08	3.69	1.04	52	4.39	0.74	52	0.36	51	-4.80	0.0000	p<.01
S09	4.56	0.75	52	4.61	0.82	52	0.42	51	-0.49	0.6262	-
S10	3.06	0.83	52	2.85	0.89	52	0.30	51	1.50	0.1398	-
S11	2.06	0.92	52	2.92	1.15	52	0.49	51	-5.85	0.0000	p<.01
S12	4.19	1.01	52	3.37	0.97	52	0.05	51	4.36	0.0001	p<.01
S13	3.52	1.00	52	3.90	0.72	52	0.51	51	-3.12	0.0030	p<.01
S14	4.06	0.83	52	3.85	1.02	52	0.41	51	1.50	0.1398	-
S15	2.92	1.19	52	3.19	1.05	52	0.69	51	-2.19	0.0331	p<.05
S16	3.98	0.92	52	4.00	0.89	52	0.65	51	-0.18	0.8579	-
S17	2.11	0.86	52	2.37	0.86	52	0.42	51	-1.95	0.0567	-
S18	3.31	1.51	52	3.89	1.00	52	0.30	51	-2.68	0.0099	p<.01
S19	2.81	1.12	52	2.60	1.05	52	0.55	51	1.47	0.1477	-
S20	4.65	0.68	52	4.42	0.78	52	0.69	51	2.86	0.0061	p<.01
S21	2.85	1.19	52	2.77	1.17	52	0.37	51	0.42	0.6762	-
S22	2.81	1.12	52	2.69	0.80	52	-0.15	51	0.56	0.5779	-
S23	3.10	1.01	52	3.52	0.94	52	0.42	51	-2.89	0.0056	p<.01
S24	2.87	1.12	52	2.71	0.89	52	0.49	51	1.07	0.2897	-
TOPLAM	77.96	8.51	52	79.31	7.20	52	0.78	51	-1.80	0.0778	-

EK A

Tablo 3. Devamlılık Korelasyon Katsayıları

	r	Sd	p
S01	0.48	28	p<.01
S02	0.27	28	-
S03	0.53	28	p<.01
S04	0.64	28	p<.01
S05	0.37	28	p<.05
S06	0.30	28	-
S07	0.51	28	p<.01
S08	0.90	28	p<.01
S09	0.94	28	p<.01
S10	0.75	28	p<.01
S11	0.95	28	p<.01
S12	0.83	28	p<.01
S13	0.08	28	-
S14	0.80	28	p<.01
S15	0.67	28	p<.01
S16	0.42	28	p<.05
S17	0.76	28	p<.01
S18	0.78	28	p<.01
S19	0.72	28	p<.01
S20	0.80	28	p<.01
S21	0.66	28	p<.01
S22	0.74	28	p<.01
S23	0.76	28	p<.01
S24	0.84	28	p<.01
TOPLAM	0.87	28	p<.01

EK A

Tablo 4. Devamlılık Değişkenine Göre İlişkili Grup t Testi Sonuçları

	1.Uygulama			2.Uygulama			Karşılaştırma				
	μ	s	n	μ	s	n	r	Sd	t		p
S01	3.17	0.83	30	3.13	0.63	30	0.48	29	0.24	0.8120	-
S02	1.97	0.67	30	2.17	0.79	30	0.27	29	-1.23	0.2286	-
S03	2.37	1.03	30	2.13	0.73	30	0.53	29	1.42	0.1663	-
S04	3.03	1.07	30	2.90	0.71	30	0.64	29	0.89	0.3808	-
S05	2.67	0.88	30	2.77	0.82	30	0.37	29	-0.57	0.5731	-
S06	2.07	1.08	30	2.43	1.07	30	0.30	29	-1.58	0.1250	-
S07	3.93	0.74	30	3.77	0.77	30	0.51	29	1.22	0.2323	-
S08	4.20	1.30	30	4.17	1.18	30	0.90	29	0.33	0.7438	-
S09	4.20	1.38	30	4.23	1.17	30	0.94	29	-0.37	0.7141	-
S10	2.40	1.07	30	2.87	1.14	30	0.75	29	-3.29	0.0026	p<.01
S11	3.40	1.28	30	3.43	1.30	30	0.95	29	-0.44	0.6632	-
S12	3.60	1.07	30	3.57	1.01	30	0.83	29	0.30	0.7663	-
S13	3.83	0.83	30	3.70	0.75	30	0.08	29	0.68	0.5019	-
S14	3.47	1.01	30	3.47	1.14	30	0.80	29	0.00	1.0000	-
S15	2.83	1.12	30	3.13	0.86	30	0.67	29	-1.96	0.0597	p<.05
S16	4.00	0.70	30	3.83	0.83	30	0.42	29	1.10	0.2804	-
S17	2.07	0.94	30	2.17	0.95	30	0.76	29	-0.83	0.4133	-
S18	3.63	0.89	30	3.57	0.86	30	0.78	29	0.63	0.5336	-
S19	2.80	1.10	30	2.73	0.98	30	0.72	29	0.47	0.6419	-
S20	3.67	1.37	30	3.83	1.05	30	0.80	29	-1.10	0.2804	-
S21	2.40	1.10	30	2.53	0.94	30	0.66	29	-0.85	0.4023	-
S22	2.57	0.93	30	2.53	0.94	30	0.74	29	0.27	0.7891	-
S23	3.53	1.04	30	3.43	1.01	30	0.76	29	0.77	0.4475	-
S24	2.40	1.00	30	2.37	0.96	30	0.84	29	0.33	0.7438	-
TOPLAM	74.20	8.61	30	74.87	8.25	30	0.87	29	-0.86	0.3968	-

EK A

Tablo 5. İçtutarlık Değişkeni İçin Madde Analizi Sonuçlar

	Item-Total Correlation			Item-Remainder Correlation		
	r	Sd	p	r	Sd	p
S01	0.49	110	p<.01	0.41	110	p<.01
S02	0.31	110	p<.01	0.21	110	p<.05
S03	0.42	110	p<.01	0.33	110	p<.01
S04	0.39	110	p<.01	0.30	110	p<.01
S05	0.62	110	p<.01	0.55	110	p<.01
S06	0.33	110	p<.01	0.20	110	p<.05
S07	0.29	110	p<.01	0.20	110	p<.05
S08	0.54	110	p<.01	0.44	110	p<.01
S09	0.55	110	p<.01	0.44	110	p<.01
S10	0.25	110	p<.05	0.13	110	-
S11	0.30	110	p<.01	0.15	110	-
S12	-0.33	110	p<.01	-0.44	110	p<.01
S13	0.18	110	-	0.09	110	-
S14	0.65	110	p<.01	0.57	110	p<.01
S15	0.34	110	p<.01	0.23	110	p<.05
S16	0.33	110	p<.01	0.24	110	p<.05
S17	0.27	110	p<.01	0.16	110	-
S18	0.25	110	p<.05	0.14	110	-
S19	0.04	110	-	-0.08	110	-
S20	0.65	110	p<.01	0.56	110	p<.01
S21	0.51	110	p<.01	0.41	110	p<.01
S22	0.39	110	p<.01	0.29	110	p<.01
S23	0.42	110	p<.01	0.31	110	p<.01
S24	0.30	110	p<.01	0.19	110	-
Cronbach Alpha Katsayısı à				n	k	
0.69				112	24	

EK A

Tablo 6. Çeyrekler Değişkenine Göre Ayırtedcilik İçin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

	Üst Çeyrek			Alt Çeyrek			Karşılaştırma			
	μ	s	n	μ	s	n	Sd	t		p
S01	3.59	0.68	29	2.57	0.63	28	55	5.81	0.0000	p<.01
S02	2.55	0.87	29	2.04	0.84	28	55	2.28	0.0265	p<.05
S03	2.93	0.92	29	2.00	0.77	28	55	4.13	0.0001	p<.01
S04	3.38	0.86	29	2.61	0.92	28	55	3.28	0.0018	p<.01
S05	3.45	0.57	29	2.11	0.83	28	55	7.11	0.0000	p<.01
S06	2.97	1.05	29	2.07	1.24	28	55	2.93	0.0049	p<.01
S07	4.14	0.69	29	3.64	0.87	28	55	2.38	0.0208	p<.05
S08	4.69	0.47	29	3.57	1.48	28	55	3.88	0.0003	p<.01
S09	4.90	0.31	29	3.64	1.57	28	55	4.22	0.0001	p<.01
S10	3.00	1.03	29	2.25	1.04	28	55	2.73	0.0085	p<.01
S11	3.34	1.01	29	2.46	1.43	28	55	2.70	0.0092	p<.01
S12	3.21	1.05	29	4.00	1.05	28	55	-2.85	0.0061	p<.01
S13	4.14	0.58	29	3.68	0.90	28	55	2.29	0.0259	p<.05
S14	4.45	0.63	29	2.64	1.10	28	55	7.65	0.0000	p<.01
S15	3.83	1.00	29	2.61	1.07	28	55	4.45	0.0000	p<.01
S16	4.38	0.56	29	3.61	0.99	28	55	3.63	0.0006	p<.01
S17	2.52	0.83	29	2.21	1.10	28	55	1.18	0.2431	-
S18	4.21	0.82	29	3.50	0.74	28	55	3.41	0.0012	p<.01
S19	2.55	0.99	29	2.57	1.14	28	55	-0.07	0.9444	-
S20	4.69	0.54	29	3.29	1.27	28	55	5.45	0.0000	p<.01
S21	3.38	0.94	29	2.11	1.10	28	55	4.70	0.0000	p<.01
S22	2.86	0.74	29	2.04	0.84	28	55	3.94	0.0002	p<.01
S23	3.79	0.82	29	2.82	1.02	28	55	3.97	0.0002	p<.01
S24	3.07	0.80	29	2.04	1.10	28	55	4.06	0.0002	p<.01

EK B

Tablo 1: Otorite Davranış Ölçeği İngilizce Formu

Below exist 24 questions developed with the aim of a research. After reading each question, that expresses different conditions, please mark the most suitable answer. Please leave no market box. For the "Nickname" part, please write the the best nick which expresses yourself. We thank you in advance for your sincere answers.

Nickname :

		Never	Rarely	Occasionally	Frequently	Very frequently
1	Do you listen attentively to what older people say about how you should behave?					
2	Do you question the judgment of umpires or referees when you think they have made an incorrect decision?					
3	When a person in authority whom you trust tells you to do something, do you do it, even though you can't see the reason for it?					
4	Do you criticize people who are rude to their superiors?					
5	Do you encourage young people to do what they want to do, even when it is against the wishes of their parents?					
6	When you go to work, do you dress so as to be acceptable to the people who run the place?					
7	Do you treat experts with respect even when you don't think much of them personally?					
8	Do you support left wing, radical policies?					
9	Do you take part in demonstrations to show your opposition to policies you do not like?					
10	Do you express approval for the work of school teachers?					
11	Do you go to mosque?					
12	Do you make fun of the police?					
13	When things are bad, do you look for guidance from someone wiser than yourself?					
14	Do you sympathize with rebels?					
15	When you are in a hurry, do you break the speed limit or encourage your driver to do so, if it seems reasonably safe?					
16	Do you follow doctor's advice?					
17	Do you question what you hear on the news?					
18	Do you cross the road against the pedestrian traffic lights?					
19	Do you ask for a "second opinion" when you feel uncertain about a doctor's advice?					
20	Do you stand up during the National Anthem?					
21	Do you express contempt for politicians?					
22	Do you get annoyed when people sneer at those in authority?					
23	Do you show special respect for people in high positions?					
24	Do you speak up against your boss or person in charge when he or she acts unfairly?					

EK B**Tablo 2:** Otorite Davranış Ölçeği'nin Orijinal İstatistik Sonuçları

ABI Item	Cooresponding RABI Item	ABI Scale Total (Corrected)
S01	.28	.28
S02	.26	.20
S03	.23	.50
S04	.40	.56
S05	.41	.46
S06	.33	.37
S07	.27	.29
S08	.73	.67
S09	.71	.54
S10	.25	.23
S11	.88	.34
S12	.55	.57
S13	.25	.14
S14	.58	.61
S15	.46	.12
S16	.24	.33
S17	.32	.45
S18	.36	.40
S19	.26	.27
S20	.55	.49
S21	.38	.20
S22	.41	.57
S23	.37	.59
S24	.29	.24

EK C

Tablo 1: Otorite Davranış Ölçeği Türkçe Formu

Aşağıda araştırma amacıyla geliştirilmiş 24 soru bulunmaktadır. Değişik durumları ifade eden her bir soruyu okuduktan sonra size en yakın gelen cevabı uygun kutucuğa işaretleyiniz. İşaretsiz ifade bırakmayınız. Rumuz köşesine kendinizi ifade eden bir rumuz yazınız.

İçtenlikle vereceğiniz cevaplar için şimdiden teşekkür ederiz.

Rumuz :

		Hiç Bir Zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her Zaman
1	Büyüklerinizin size nasıl davranmanız gerektiğini söylediğinde içtenlikle dinler misiniz?					
2	Yanlış bir karar verdiğini düşündüğünüzde hakemin yargısını sorgular mısınız?					
3	Otorite durumunda olan güvendiğiniz bir insan sizden birşey istediğinde sebebini bilmediğiniz halde yapar mısınız?					
4	Kendi üstlerine karşı saygısız olanları eleştirir misiniz?					
5	Genç insanları, ailenin isteklerine karşı bile olsa, istediklerini yapma konusunda cesaretlendirir misiniz?					
6	İşe giderken, patronlarınız tarafından daha kabul edilir olmak için mi iyi giyinirsiniz?					
7	Kişisel olarak hoşlanmasanız da konusunda uzman olan kişilere saygılı davranır mısınız?					
8	Uç politik görüşleri destekler misiniz?					
9	Beğenmediğiniz politikalara karşı tepkinizi göstermek için gösterilere katılır mısınız?					
10	Öğretmenlere mesleklerini beğendiğini söyler misiniz?					
11	Dindar biri misiniz?					
12	Polisle dalga geçenlere tepki gösterir misiniz?					
13	İşler kötü gittiğinde, sizden daha deneyimli ve bilgili birinin rehberliğini arar mısınız?					
14	Asi insanlara kendimizi yakın hisseder misiniz?					
15	Aceleniz olduğunda, eğer güvenli görüyorsanız, hız limitini aşar mısınız ya da sürücüye aşmasını söyler misiniz?					
16	Doktorun tavsiyelerine uyar mısınız?					
17	Haberlerde duyduklarımızı sorgular mısınız?					
18	Kırmızı ışık yanarken karşıdan karşıya geçer misiniz?					
19	Bir doktorun tavsiyesinden emin olmadığımız zaman ikinci bir yere başvurur musunuz?					
20	Milli Marş söylendiğinde ayağa kalkar mısınız?					
21	Politikacılara hissettiğimiz olumsuz duyguları ifade eder misiniz?					
22	Otorite durumundaki kişilerle dalga geçen insanlara sinirlenir misiniz?					
23	Kariyer sahibi insanlara özel bir saygı gösterir misiniz?					
24	Adil davranmadığı zaman patronunuza ya da görevli kişilere bunu açıkça söyler misiniz?					